

IFOUS FOKUSERAR

Läromedel

En nulägesbeskrivning
över hur lärare i grund-
skolan använder läromedel

Anette Jahnke · Ifous rapportserie 2026:2

INNEHÅLL

Förord	5
Sammanfattning	7
Kapitel 1. Inledning	10
Kapitel 2. Vad har gjorts?	14
Workshop med lärare	14
Enkätstudie	15
Analysarbetet	16
Kapitel 3. Fokus: lärares arbete med läromedel	18
Så förändrar lärare sin läromedelsanvändning under yrkeslivet.....	18
Så använder lärare läromedel – strategier och motiv	22
Detta använder lärare läromedel till i sin yrkesvardag	32
Av 10 lärare följer upp hur läromedel fungerar	39
Kapitel 4. Fokus: läromedel – tillgång och inköp	41
Förändring av läromedel över tid	41
Läromedel och producenter: Förlag, stat och profession.....	45
Tillgång till läromedel och inköpsmöjligheter	46
Kapitel 5. Slutsatser och vägen framåt	55
Likvärdighet brister mellan skolor och ämnen.....	55
Varierat lokalt utbud och professionell utveckling.....	57
Läromedlets fulla potential – ett gemensamt ansvar för producenter och profession.....	58
Kapitel 6. Ämnesspecifika användningsprofiler	61
Referenser	80
Appendix	81
Bilaga 1: Workshop om användning av läromedel	81
Bilaga 2: Enkäten	85

Ifous rapportserie 2026:2

Stockholm, april 2026

Redaktör: Anette Janhke

Grafisk form & produktion: Per Isaksson

Ansvarig utgivare: Ifous

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa. I övrigt gäller copyright för författarna och Ifous gemensamt.

FÖRORD

Läromedelsförfattarna är en medlemsdriven intresseorganisation vars vision är ett kunskapsorienterat samhälle där läromedel av hög kvalitet för alla är en självklarhet. Ifous är ett fristående forskningsinstitut med uppdraget att vara en nationell plattform för skolans FoU-arbete och stödja utvecklingen av en utbildning som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. I rapporten *Ifous fokuserar Läromedel* förenas våra två organisationer i en gemensam strävan att lyfta blicken och sätta lärarprofessionens förutsättningar i centrum.

Sedan 2024 står det i skollagen att elever ska ha tillgång till läroböcker och andra läromedel, och skolhuvudmän har de senaste åren kunnat söka statsbidrag för läromedelsinköp. Det är ett stort framsteg efter att många lärare tidigare saknat möjligheter att skaffa de läromedel de ansett sig behöva. Men för att svensk skola ska kunna bedriva en framgångsrik undervisning räcker det inte med visioner och nationella styrdokument; vi måste också förstå hur yrkesvardagen faktiskt ser ut i klassrummen. Hur ser förutsättningarna ut? Kan lärare nu köpa in de läromedel de behöver? Hur arbetar de i praktiken med sina verktyg för att möta elevernas behov?

För att söka svar på detta gav Läromedelsförfattarna Ifous i uppdrag att ta fram föreliggande nulägesbeskrivning. Rapporten har författats av *Anette Janhke*, forskare, projekt- och processledare vid Ifous. Arbetet bygger på en riksrepresentativ enkätstudie samt djupgående workshoppar med yrkesverksamma lärare. Genom att ställa lärarens egna strategier och didaktiska val i förgrunden, har vi gemensamt tagit fram ett kunskapsunderlag som utgår direkt från skolans inre liv.

Det är vår förhoppning att rapporten ska fungera som ett konkret och inspirerande diskussionsstöd för lärare och arbetslag ute på skolorna. Vi hoppas också att den ger rektorer, skolutvecklare och beslutsfattare nya och viktiga insikter i deras arbete med att planera och genomföra inköp av läromedel, så att de kan leda undervisningsutvecklingen framåt – för att ge lärare rätt förutsättningar att bedriva sin undervisning och elever de allra bästa förutsättningarna för sitt lärande.

Stockholm i april 2026

Karin Hermansson,
vd, Ifous

Per Kornhall,
ordförande för Läromedelsförfattarna

SAMMANFATTNING

Svensk skola befinner sig i ett skede av statliga insatser rörande läromedel. Statens budskap är tydligt: lärare och elever ska ha tillgång till läromedel. Samtidigt är det den professionella autonoma läraren som har samhällsuppdraget att lära eleverna det som anges i skolans styrdokument med stöd av läromedel. På uppdrag av Läromedelsförfattarna har Ifous tagit fram en nulägesbeskrivning av hur lärare faktiskt använder läromedel i sin yrkesvardag och vilka förutsättningar som råder. Rapporten bygger på en kombination av workshops med drygt 20 lärare i fyra kommuner och en riksrepresentativ enkätstudie genomförd av Novus under våren 2025.

Resultaten visar att lärares användning av läromedel utvecklas över tid. Drygt åtta av tio lärare förändrar sitt arbetssätt under yrkeskarriären i en förflyttning från att undervisa utifrån ett enskilt läromedels struktur, till ett mer autonomt användningssätt. Det är få lärare som bygger undervisningen på ett enskilt läromedel och det är få som skapar *allt* undervisningsmaterial själva. Normen är i stället att utifrån professionella och ämnesdidaktiska överväganden kontinuerligt justera, komplettera och mixa läromedel och annat undervisningsmaterial, och åtta av tio skapar även eget material. Undantagen är bild, musik och slöjd, där hälften av lärarna skapar allt undervisningsmaterial själva – delvis på grund av att utbudet av läromedel upplevs som bristfälligt och att ämnena prioriteras ner ekonomiskt.

Läromedlens kärnfunktion i skolvardagen är att stödja lärarens planering och elevernas självständiga arbete. Utöver detta framträder unika ämnesspecifika användningsprofiler som visar att läromedel används av ett flertal olika anledningar. Dessutom, användningen

inom ämnen är lärarspecifik – lärare använder läromedel för ett fåtal funktioner och de väljer olika funktioner.

Sju av tio lärare anger att tillgången av inköpta läroböcker är bra eller delvis bra och drygt åtta av tio lärare uppger att de kan köpa in de nödvändigaste läromedlen, eller att de kan köpa in allt de behöver. Bra respektive dålig tillgång på läroböcker och digitala läromedel följs åt.

Dessutom identifieras en tydlig resursspiral. Bland de lärare som anger att deras skola redan har en bra tillgång uppger man i högre utsträckning att man kan köpa in allt man behöver. I kontrast står den grupp av lärare som uppger att deras skola har en dålig befintlig tillgång på läroböcker – av dessa svarar 40 procent att de inte kan köpa in det nödvändigaste (vilket kan jämföras med genomsnittet på 12 procent). För att öka inköpskvaliteten efterfrågas ekonomiska resurser, men 42 procent efterfrågar även mer tid och var fjärde efterfrågar kollegialt utbyte för att lära känna läromedlen.

Undersökningens resultat pekar ut tre områden i behov av fortsatt utveckling:

- Likvärdigheten brister mellan skolor och ämnen: Trots de senaste årens riktade statsbidrag indikerar en jämförelse med tidigare mätningar från 2020 att lärares upplevda inköpsmöjligheter endast har ökat blygsamt sedan dess. Alla elever och lärare har inte tillgång till läromedel och resursspiralen är ett faktum – stark blir starkare, och svag blir svagare. Dessutom prioriteras de praktisk-estetiska ämnena ner ekonomiskt. Den bristande likvärdigheten medför att en del lärare tvingas att anpassa sitt sätt att använda läromedel efter yttre förutsättningar snarare än professionella och didaktiska behov. För att komma åt problematiken med den bristande likvärdigheten hade ytterligare insatser behövts.

- Varierat lokalt utbud och professionell utveckling: För att möta lärares professionella behov och säkerställa att eleverna får en undervisning som gynnar deras lärande, behöver skolorna erbjuda ett brett och varierat utbud av läromedel och undervisningsmaterial.
- Läromedlets fulla potential är ett gemensamt ansvar: För att nyttja läromedlets funktioner behöver lärarna bättre förutsättningar i form av tid och ökat kollegialt utbyte. Samtidigt har läromedelsförlagen ett ansvar att utveckla läromedel som stödjer såväl novislärares som expertlärares behov.

KAPITEL 1.

INLEDNING

Runt om i landet har skolhuvudmän under de senaste åren köpt in fler läroböcker och lärarhandledningar än tidigare. Under till exempel 2024 hade skolhuvudmännen tillgång till 657 750 000 kronor i statsbidrag för ändamålet. Sedan skollagsändringen den 1 juli 2024 ska alla elever i svensk grundskola "utan kostnad ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål" (SFS 2010:800, 10 kap. § 10).

På lärarutbildningarna sker numera undervisning för att säkerställa att studenterna når ett nytt examensmål som innebär att lärarstudenterna ska "visa förmåga att använda och värdera läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg" (SFS 1993:100, bilaga 2). Skolverket har i uppdrag att ta fram stödmaterial till skolan i att välja och använda läromedel, och Skolinspektionen har i uppdrag att granska elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel.

På statlig nivå är budskapet och åtgärderna tydliga, med nya lagar och definitioner, nya statsbidrag, nya examensmål, nytt stödmaterial och nya direktiv för statlig granskning av huvudmännens realisering av statens insatser. Men hur möter dessa statliga initiativ lärarens yrkesvardag och elevernas förutsättningar för lärande? Lärares specifika urval av innehåll i undervisningen bottenar i politiska beslut formaliserade i skolans styrdokument, som ligger till grund för innehållet i läromedel. Men det är den professionella läraren som har samhällsuppdraget att realisera styrdokumentet i undervisningen av sina elever.

Kärnan i denna yrkesutövning är en förmåga att fatta kompetenta beslut och hantera undervisningens inneboende oförutsägbarhet. I

den klassiska artikeln *Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching* av Lee S. Shulman (1986) kräver detta en pedagogisk ämneskunskap – förmågan att göra ett specifikt innehåll både undervisningsbart och lärbart. Denna didaktiska förmåga är inte statisk, utan utvecklas över tid i läraryrket. Medan den oerfarna läraren ofta är mer regelstyrd, bygger den erfarna läraren i högre grad sina didaktiska beslut på erfarenhetsbaserad beprövad kunskap. Den skickliga läraren sätter en tydlig pedagogisk signatur på sin undervisning och yrkesutövningen präglas av en "disciplinerad improvisation", där rutiner och ramar används flexibelt (Håkansson & Sundberg, 2023; Sawyer, 2004).

Mot bakgrund av de statliga läromedelsreformerna och lärarprofessionens kunskaper och samhällsuppdrag uppmärksammade Läromedelsförfattarna ett behov av att undersöka hur lärare använder läromedel i sin undervisning. Dessutom fanns ett behov av att undersöka om det har skett någon förändring i de yttre förutsättningarna jämfört med Läromedelsförfattarnas (2020) tidigare undersökning som visade på stora brister kring tillgång och inköpsmöjligheter av läromedel. Ifous fick uppdraget att ta fram en nulägesbeskrivning över detta. Syftet med nulägesbeskrivningen är att bidra med fördjupad kunskap om lärares användning av läromedel, samt att synliggöra tillgången på läromedel och skolornas inköpsmöjligheter. Syftet är också att ge lärare och övrig skolpersonal ett diskussionsstöd för att samtala om och reflektera över läromedel i en samtid då förutsättningarna för arbetet med läromedel är i förändring.

Rapportens resultat baseras på en rikstäckande enkät besvarad av över 2 000 grundskollärare under våren 2025. I kapitel 2 beskrivs framtagning, genomförande och analys av enkäten.

I kapitel 3 presenteras en nulägesbeskrivning med fokus på lärares arbete med läromedel. I kapitlet beskrivs hur lärare förändrar sin användning av läromedel under sin tid som yrkesverksamma, hur de använder läromedel 2025, vilka funktioner läromedel har i lärares arbete samt hur lärare följer upp att läromedel fungerar.

I kapitel 4 sätter vi fokus på läromedel och lärares upplevelser av deras förändring över tid, vilka som används 2025 och var lärare hittar olika undervisningsmaterial. Dessutom beskrivs tillgång och inköpsmöjligheter av läromedel samt vad som krävs för att öka inköpskvaliteten.

I kapitel 5 förs en kritisk och framåtsyftande diskussion utifrån de resultat som framkommit i kapitel 3 och 4, och i relation till Läromedelsförfattarnas tidigare undersökningar samt till de statliga initiativen som pågår och pågått. Därefter, i kapitel 6, finns grafiskt illustrerade användningsprofiler för 18 grundskoleämnen som vi hoppas kan leda till kollegiala samtal – inte minst genom att jämföra de olika profilerna och reflektera över likheter och skillnader.

Faktaruta

I rapporten används följande terminologi i linje med skollagens definitioner:

- Med *läromedel* avses helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen och som följer skolans styrdokument och är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art
- Med *lärobok* avses tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter
- Med *undervisningsmaterial* avses andra tryckta eller digitala verk, eller delar av verk, som används i undervisningen.

Sist men inte minst finns två bilagor. Den första bilagan består av ett workshopupplägg för att kollegialt synliggöra och analysera läromedelsanvändningen utifrån aktuella elevers/elevgruppers behov. Upplägget har använts i genomförandet av undersökningen, vilket beskrivs i kapitel 2. I bilaga 2 finner ni enkäten som grundskolelärare besvarade under våren 2025.

Vår förhoppning är att rapporten kan tjäna som input till lärares individuella och kollegiala undervisningsutveckling som ständigt pågår. Vår förhoppning är också att rapporten läses och diskuteras av läromedelsförfattare och personal som arbetar med att producera läromedel. Sist men inte minst kan rapporten tjäna som underlag för rektorer, skolchefer, skolutvecklare och skolpolitiker i deras arbete med att styra och leda såväl undervisningsutveckling som lärares professionella utveckling.

KAPITEL 2. VAD HAR GJORTS?

Nulägesbeskrivningen har tagits fram i tre steg. Steg 1 innebar genomförandet av fyra workshoppar med grundskolelärare. Utifrån resultaten av workshopparna konstruerades en enkät som Novus genomförde. Slutligen, i steg 3, analyserades enkätsvaren med målet att nå undersökningens syfte och ge en nulägesbeskrivning över hur Sveriges grundskolelärare använder läromedel.

WORKSHOP MED LÄRARE

Fyra workshoppar (om 2 timmar vardera) genomfördes med totalt 23 lärare från fyra kommuner under början av 2025. Lärarna representerade tillsammans grundskolans alla stadier och obligatoriska ämnen. Urvalet av lärare gjordes utifrån Ifous kontakter och arbete med olika forsknings- och utvecklingsprogram (FoU-program) och processtöd.

Workshopparna utformades utifrån en modell som utvecklats inom FoU-programmet Fokus undervisning (Jacobsson, 2024). Workshopparna bestod av två delar. Första delen innebar att utifrån ett tänkt elevcase, där elevens kunskapsläge och behov ringats in av läraren, diskutera hur undervisningen skulle kunna utformas för att möta elevens behov. Därefter, i andra delen, diskuterades lärarnas behov för att kunna genomföra tänkt undervisning, där läromedel var i fokus. (Se Bilaga 1 för detaljerad beskrivning av upplägget). Data samlades in genom att spela in lärarnas samtal under

workshoparna. Syftet var att få en bild av lärares tankar om och arbete med läromedel och därmed få ett underlag till att ta fram relevanta enkätfrågor.

ENKÄTSTUDIE

Enkätundersökningen riktade sig till verksamma grundskolelärare och genomfördes av det oberoende undersökningsföretaget Novus på uppdrag av Ifous under våren 2025. Novus metodik garanterar att resultaten av enkäten verkligen speglar den svenska lärarkårens uppfattningar.

Ifous arbetade, i samarbete med en projektgrupp från Läromedelsförfattarna, fram enkätfrågor utifrån resultaten från workshoparna med lärare. Ett par frågor inkluderades som ingått i Läromedelsförfattarnas tidigare enkätundersökningar. Novus bistod med att kvalitetssäkra och balansera de föreslagna frågeområdena. De var även behjälpliga med frågekonstruktionen för att säkerställa hög datakvalitet.

I enkäten ställdes frågor inom fyra områden: tillgång till läromedel, läromedel i undervisningen, ämnesfördjupning och förändring över tid. Enkäten består av både stängda frågor (förvalda svarsalternativ) och öppna frågor (frisvar). I bilaga 2 finner ni hela enkäten. En del frågor var ämnesspecifika i betydelsen att lärarna besvarade dessa utifrån varje enskilt ämne de undervisade i. Andra frågor ställdes mer övergripande och generellt.

När skillnader beskrivs i rapportens resultatdel mellan olika delgrupper innebär det att skillnaden är statistiskt säkerställd. Detta betyder i praktiken att skillnaden är så pass tydlig att den troligen inte enbart kan förklaras av slumpen. Novus garanterar att undersökningen har genomförts på ett korrekt sätt och att slutsatserna är tillförlitliga utifrån undersökningens mål. För att upprätthålla denna

tillförlitlighet uteslöts svar på enkätens ämnesspecifika frågor rörande ämnet modersmål och ämnesområden inom skolans val eftersom dessa ämnen/ämnesområden hade för få svar för att kunna särredovisas och analyseras statistiskt.

ANALYSARBETET

Resultat från enkätundersökningen har analyserats i syfte att ge en nulägesbeskrivning över hur lärare uppfattar läromedlens roll och funktion i sitt arbete och för elevernas lärande. Detta har inneburit att relatera och sammanföra resultat ur enkäten i en logisk följd och i olika områden. Det har också inneburit att analysera en stor mängd frisvar. Analysen av frisvar har skett både kvalitativt och till viss del kvantitativt. Den kvalitativa analysen har gjorts utifrån ett för-

Bakgrundsfakta

Antal svarande: 2 023 verksamma grundskolelärare.

Kön: 75 procent kvinnor och 25 procent män.

Erfarenhet: 81 procent har arbetat som lärare längre än 6 år.

Ålder: De största åldersgrupperna var 40–49 år (29 %) och 30–39 år (24 %).

Geografisk spridning: Respondenterna är jämnt fördelade över Novus regionindelning av Sverige.

Beteckningar för olika ämnesgrupper

NO-ämnen: biologi, fysik, kemi.

SO-ämnen: geografi, historia, religionskunskap, samhällskunskap.

Praktisk-estetiska ämnen: bild, idrott och hälsa, hem- och konsumentkunskap, musik, slöjd.

hållningssätt förankrat i den kvalitativa innehållsanalysens perspektiv (Graneheim & Lundman, 2004). Kvantitativt så har andelen frisvar i olika kategorier beräknats eller uppskattats om så varit möjligt eller bedömts relevant.

Analysarbetet av frisvar och en del enkätresultat har genomförts i en iterativ process med stöd av AI-verktyget NotebookLM. Arbetet har utformats som en dialog där rapportens författare ansvarat för den strategiska riktningen, tolkningen och formuleringen av hypoteser, medan verktyget använts för att sortera data, pröva hypoteser och identifiera mönster. Ett kritiskt förhållningssätt har tillämpats genom hela processen. Eftersom generativ AI kan misstolka sammanhang har principen om mänsklig verifiering varit styrande; samtliga mönster och sakuppgifter som verktyget genererat har kontrollerats manuellt mot källmaterialet.

KAPITEL 3. FOKUS: LÄRARES ARBETE MED LÄROMEDEL

I detta kapitel riktas blicken mot hur lärare konkret arbetar med läromedel. Kapitlet inleds med att undersöka hur lärare upplevt att de förändrat sitt sätt att använda läromedel under sin tid som yrkesverksamma. Därefter ges en kartläggning av hur den faktiska användningen ser ut läsåret 24/25 och vilka specifika funktioner läromedlen fyller i lärarens yrkesvardag. Detta utmynnar i 18 ämnesspecifika användningsprofiler – en för varje ämne – som återfinns i kapitel 6. Avslutningsvis redogörs för hur lärare följer upp och utvärderar hur läromedlen fungerar i undervisningen.

SÅ FÖRÄNDRAR LÄRARE SIN LÄROMEDELS- ANVÄNDNING UNDER YRKESLIVET

Rapporten syftar till en nulägesbeskrivning över hur lärare använder läromedel under läsåret 24/25, vilket vi i kommande avsnitt kommer att beskriva och fördjupa. Men först ska vi konstatera att lärares användning inte är oförändrad över tid. En överväldigande majoritet (82 %) av lärarna uppger att de har, eller delvis har, förändrat sitt sätt att använda läromedel under sin tid som yrkesverksamma lärare – en tid som vi vet är mer än sex år för 80 % av lärarna som besvarade enkäten. Andelen som förändrat sin användning av läromedel är signifikant högre för lärare äldre än 60 år (87 %) och lärare som undervisar i NO-ämnena (87–89 %) och i religionskunskap (87 %).

Totalt 15 procent uppger att de inte förändrat sin användning (3 procent vet ej). Andelen som inte förändrat sin användning är signifikant högre bland unga lärare mellan 18 och 29 år (29 %), lärare som arbetat mindre än tre år (38 %) och för lärare som undervisar i slöjd (22 %).

Lärare som har uppgett att de har förändrat sitt sätt att använda läromedel har beskrivit förändringen i frisvar. Av de dryga 1 600 frisvaren bestod en liten andel (3 %) av korta svar som inte beskriver någon konkret process eller förändring (till exempel "Ja", "Nej", eller "Vet ej"). De resterande frisvarens innehåll kan beskrivas i fyra kategorier vars omfattning och fördelning beskrivs i Tabell 1 (ett frisvar kan ge uttryck för fler än en kategori, antalet omnämmanden är knappt 1 800 som kan sorteras in i någon av de fyra kategorierna).

Tabell 1: Lärares förändrade läromedelsanvändning.

Andelen av omnämmanden i frisvaren i respektive kategori.

HUR HAR LÄRARE ÄNDRAT SITT SÄTT ATT ANVÄNDA LÄROMEDEL UNDER SIN TID SOM VERKSAM LÄRARE?	ANDEL
Från ett enskilt verk till ett varierat urval	38 %
Digital och analog omställning	29 %
Mot en ökad autonom användning	23 %
Anpassningar till yttre förutsättningar	12 %

Från ett enskilt verk till ett varierat urval

Den mest frekventa beskrivningen av förändrad användning handlar om att gå från att endast använda ett enskilt läromedel till att justera, komplettera, mixa och skapa eget undervisningsmaterial.

Lärare 1: Gått från att följa ett läromedel till att plocka mellan olika läromedel och andra källor för att få en mer heltäckande undervisning

Lärare 2: Har skapat mer eget material för att anpassa för elever/elevgrupper.

Lärare 3: Förr enbart ett läromedel, senare inga läromedel och numera ett läromedel som bas, kompletterar med annat material.

Det framkommer också helt motsatta rörelser i hur mycket man använder sig av läromedel. En del lärare beskriver en ökad användning av läromedel över tid, och en del beskriver tvärtom en minskad användning.

Digital och analog omställning

Den näst mest frekventa beskrivningen av hur lärare ändrat sitt sätt att använda läromedel görs i relation till den tekniska utvecklingen. Digitaliseringen beskrivs inte bara som ett byte av format (till exempel genom iPads, datorer och webbaserade resurser) utan också genom en ökad möjlighet att variera undervisningen, tillhandahålla ett aktuellt innehåll, arbeta multimodalt och göra undervisningen tillgänglig och anpassad.

Lärare 4: Tidigare hade man textbok och övningsbok/arbetsbok. Idag har vi digitala resurser och program/filmer på annat sätt. Variationen är mycket större.

Samtidigt beskrivs en samtida motrörelse då man återgår till tryckta böcker efter att digitaliseringens också visat sig ha begränsningar.

Lärare 5: För 20–25 år sedan fanns mycket god tillgång till analoga läromedel med ett fåtal digitala läromedel. För 15 år sedan ökade användandet av digitala läromedel. Dessa dominerade sedan nästan helt där kommunen hade avtal med ex Gleerups. Nu har pendeln åter svängt och läroböcker används nästan helt, utom för elever med extra anpassningar.

Mot en ökad autonom användning

Ett tydligt mönster i frisvaren är att lärare beskriver en förändring i termer av hur deras eget förhållningssätt till läromedel förändrats över tid. De beskriver att de ha rört sig bort från en upplevelse av att vara bundna av att undervisa efter ett visst läromedels struktur. Lärare beskriver hur de som oerfarna var i större behov av läromedel som stöd och följde boken "från pärm till pärm". Den beskrivna förändringen handlar om att de genom erfarenhet blivit mer självständiga och flexibla. De upplever att de litat mer på sin egen professionella förmåga att kritiskt avgöra vilket material och vilken struktur som gynnar de aktuella elevernas lärande. Det är en rörelse mot en upplevd ökad autonomi.

Lärare 6: Med ökad erfarenhet och kunskap har jag mer och mer släppt läromedlen. Förr styrdes jag av deras upplägg. Nu styr jag undervisningen och använder läromedel där jag tycker att de gör nytta.

Lärare 7: Jag är mer säker idag vilken gör att jag granskar läromedel mer kritiskt och använder bara de delar som passar i min undervisning.

Lärare 8: Jag litat mer på mina egna kunskaper om vad som fungerar i undervisningen för att eleverna ska lära sig rätt saker, utvecklas och nå målen i åk 9.

Anpassningar till yttre förutsättningar

Av de fyra kategorier som identifierats i frisvaren är anpassning till yttre faktorer den minst frekventa beskrivningen av hur lärare förändrat sin användning över tid. Användningen har till exempel förändrats när nya styrdokument har införts eller när lärare har bytt skola och därmed fått ett förändrat utbud av läromedel. Även för-

ändrad tillgång till resurser att köpa in läromedel nämns, antingen har skolan fått mer medel (tack vare statsbidrag) eller så beskrivs en skola med försämrad ekonomi.

Lärare 9: Bytte skola, på den ena använde skolböcker hela tiden, på en andra inte alls.

Lärare 10: Läroplanen förändras, då förändras inriktning på läromedel.

Lärare 11: De senaste två åren har vi fått bidrag statligt till tryckta läromedel

Lärare 12: I vår kommun har vi inte råd med läromedel så jag lägger många timmar på att bygga egna material samt köper en hel del privat för att kunna genomföra lektionerna med kvalitet.

Avsnittet har beskrivit hur lärare har ändrat sitt sätt att använda läromedel under sin tid som yrkesverksam. Men hur ser användningen ut i detalj? Det ska vi titta på nu.

SÅ ANVÄNDER LÄRARE LÄROMEDEL – STRATEGIER OCH MOTIV

Nulägesbeskrivningen startar med att lyfta fram ytterligheterna i användningen av läromedel: att lärare använder ett enskilt verk (lärobok eller digitalt läromedel) eller att lärare skapar allt undervisningsmaterial själva. De enkätfrågor som ligger till grund för detta avsnitt är formulerade utifrån de ämnen som läraren angivit att de undervisade i under läsåret 24/25.

Få lärare bygger undervisningen utifrån ett enskilt läromedel

För de allra flesta skolämnena väljer en relativt liten andel lärare att bygga sin undervisning enbart utifrån en enskild lärobok. Det är ytterst få som bygger sin undervisning utifrån ett enskilt digitalt läromedel (se Tabell 2). De ämnen som avviker är matematik och moderna språk, där 43 procent respektive 41 procent av lärarna bygger sin undervisning utifrån en enskild lärobok. Även om vi inkluderar de få lärare som i matematik och moderna språk bygger undervisningen utifrån ett digitalt läromedel ligger andelen fortfarande under majoriteten av lärarna i dessa ämnen.

Tabell 2: Andelen lärare som bygger undervisningen utifrån en enskild lärobok eller ett enskilt digitalt läromedel.

ÄMNE	BYGGER UNDERVISNINGEN UTIFRÅN ETT LÄROMEDEL (LÄROBOK + DIGITALT LÄROMEDEL) (%)
Matematik	46 (43 + 3)
Moderna språk	45 (41 + 4)
Religionskunskap	31 (24 + 7)
Historia	29 (23 + 6)
Samhällskunskap	29 (23 + 6)
Engelska	27 (23 + 4)
Geografi	27 (20 + 7)
Fysik	27 (18 + 9)
Kemi	21 (17 + 4)
Svenska	21 (18 + 3)
Biologi	19 (15 + 4)
Svenska som andraspråk	19 (17 + 2)
Teknik	18 (15 + 3)
Hem- och konsumentkunskap	12 (10 + 2)

ÄMNE	BYGGER UNDERVISNINGEN UTIFRÅN ETT LÄROMEDEL (LÄROBOK + DIGITALT LÄROMEDEL) (%)
Idrott och hälsa	10 (5+ 5)
Musik	7 (1 + 6)
Bild	5 (3 + 2)
Slöjd	3 (2 + 1)

Många lärare skapar eget undervisningsmaterial – men få skapar allt

En klar majoritet av lärarna, 72 procent, uppger att de skapar eget undervisningsmaterial. För lärare som uppger att tillgången till inköpta läroböcker är dålig på sin skola, stiger andelen som skapar eget material till 80 procent. Däremot, för de flesta ämnen är det få lärare som uppger att de skapar *allt* undervisningsmaterial själva och att de inte alls använder något läromedel. Att inte använda läromedel är framför allt dominerande inom de några av de praktisk-estetiska ämnena. I bild är det hälften av lärarna (51 %) som uppger att de helt skapar eget undervisningsmaterial eller använder gratis undervisningsmaterial. En nästan lika stor andel syns i musik (48 %) och slöjd (47 %), och även i idrott och hälsa är andelen relativt hög (35 %). Ämnen som teknik (18 %) och hem- och konsumentkunskap (14 %) har en lägre andel lärare som förlitar sig på eget material. I övriga ämnen är det väldigt få lärare som enbart arbetar med egenskapat material eller annat tillgängligt gratis-material (se Tabell 3).

Tabell 3: Andelen lärare som inte använder läromedel, utan i stället skapar allt undervisningsmaterial själv eller använder gratis undervisningsmaterial.

ÄMNE	5. JAG ANVÄNDER INGA LÄROMEDEL, JAG SKAPAR I STÄLLET ALLT UNDERVISNINGSMATERIAL SJÄLV ELLER ANVÄNDER GRATIS UNDERVISNINGSMATERIAL (%)
Musik	48
Slöjd	47
Idrott och hälsa	35
Teknik	18
Hem- och konsumentkunskap	14
Engelska	9
Geografi	7
Religionskunskap	7
Samhällskunskap	7
Svenska som andraspråk	7
Kemi	6
Historia	6
Biologi	5
Fysik	5
Svenska	4
Matematik	1
Moderna språk	1

De flesta lärare justerar, kompletterar, mixar eller skapar eget

I de flesta ämnena är det vanligaste att lärare regelbundet justerar och kompletterar ett läromedel som utgör en bas för undervisningen. Det är även vanligt att läraren mixar delar från flera olika läromedel och/eller från andra källor.

Bild, musik, slöjd, bild och idrott och hälsa utgör ett undantag – i dessa ämnen är det i princip lika vanligt att läraren skapar allt undervisningsmaterial själv som att hen justerar, kompletterar eller mixar från olika läromedel (vilket också framgår i föregående avsnitt).

Tabell 4: Andelen lärare som justerar & kompletterar respektive mixar läromedel.

ÄMNE	JUSTERAR, KOMPLETTERAR ELLER MIXAR (%)	JUSTERAR OCH KOMPLETTERAR (%)	MIXAR (%)
Biologi	74	48	48
	47	27	47
Svenska	71	39	32
Fysik	69	42	27
Kemi	66	42	24
Svenska som andraspråk	66	37	29
Hem- och konsumentkunskap	65	34	31
Geografi	64	44	20
Historia	62	42	20
Engelska	61	44	17
Religionskunskap	60	40	20
Samhällskunskap	60	38	22
Teknik	56	25	31

ÄMNE	JUSTERAR, KOMPLETTERAR ELLER MIXAR (%)	JUSTERAR OCH KOMPLETTERAR (%)	MIXAR (%)
Moderna språk	52	48	4
Matematik	50	42	8
Idrott och hälsa	43	16	27
Bild	35	6	29
Slöjd	33	9	24
Musik	23	5	18

Därför justerar, kompletterar, mixar och skapar lärare eget undervisningsmaterial

I enkäten ställdes en öppen fråga där lärare (per ämne) ombads att beskriva varför de justerar, kompletterar, mixar eller skapar allt undervisningsmaterial själva. Först ska konstateras att denna öppna fråga fick drygt 4 000 frisvar varav 90 procent innehöll relevanta svar på frågan. Resterande 10 procent räknas som bortfall då de hänvisade till tidigare svar för ett annat ämne. Den höga graden av relevanta frisvar indikerar ett engagemang från lärarnas sida att förklara varför de använder läromedel så som de angett.

Att justera, komplettera, mixa eller skapa eget handlar om vilka arbetsuppgifter lärarna tar på sig och definierar som sina professionella uppgifter. I frisvaren är det tydligt att lärarna ser sig som ansvariga för att planera, styra och "äga" undervisningen. Handlingarna kan sammanfattas som tre strategiska tillvägagångssätt för hantering av läromedel, där valet av strategi speglar lärarens bedömning av olika materials lämplighet:

- Strategin att justera och komplettera: Lärare använder denna strategi när de bedömer att läromedlet utgör en "bra grund" eller en "stomme". Den professionella uppgiften blir att komplettera och justera ett material som i stort är användbart.

- Strategin att mixa: Lärare som använder strategin att mixa och plocka ihop delar ur olika läromedel väljer detta tillvägagångssätt när de bedömer att ett enskilt läromedel inte kan utgöra en "bra grund". Den professionella uppgiften innebär att ha kunskap om olika läromedels styrkor och svagheter och att kombinera ihop material på ett relevant sätt.
- Strategin att skapa eget: Slutligen, lärare som använder strategin att skapa eget material utifrån didaktiska motiv gör bedömningen att det inte finns några läromedel alls som varken kan utgöra en bas eller som kan kombineras ihop. Den professionella uppgiften blir då att utifrån sin egen kompetens konstruera material för undervisningen.

Men varför arbetar lärare efter dessa strategier? För det första kan vi konstatera att det är en låg andel av frisvaren som enbart anger ekonomiska skäl, eller ekonomiska skäl i kombination med icke-ekonomiska skäl. För de lärare som justerar, kompletterar eller mixar är antalet frisvar som anger ekonomiska skäl (antingen enbart eller i kombination med didaktiska/professionella skäl) mindre än 6 procent. För dem som inte använder läromedel utan skapar eget är andelen som anger ekonomiska skäl 20 procent. I dessa frisvar framkommer att lärare upplever en brist på ekonomiska resurser för inköp av läromedel eller att skolans ekonomi är begränsad. Lärare beskriver att läromedel i vissa ämnen, särskilt de praktisk-estetiska, prioriteras bort, då medel i stället måste läggas på att köpa nödvändigt material (exempelvis instrument eller förbrukningsvaror) eller att skolan prioriterar läromedel till andra ämnen. En del lärare beskriver också att de aktivt väljer att skapa eget eller använda gratis material eftersom det är billigare.

Sammantaget så framkommer det i frisvaren att det är didaktiska och professionella val i relation till den egna praktiken som till mycket stora delar ligger bakom lärares val av hur de använder sig

av läromedel. Oavsett vilken strategi lärare arbetar utifrån framträder tre olika didaktiska och professionella skäl till vald strategi. Motiven till att lärare justerar, kompletterar, mixar eller skapar eget handlar övergripande om: 1) undervisningens ämnesinnehåll; 2) elevernas behov; 3) lärarnas egen professionalitet. Dessa beskrivs nu mer i detalj i kommande tre avsnitt.

Heltäckande innehåll och ämnets karaktär

Lärare har i uppdrag att i sin undervisning behandla det innehåll som specificeras i läro- och kursplaner. Lärare som ser behov av att komplettera, mixa eller skapa eget material beskriver att läromedel inte är heltäckande i relation till styrdokumentens innehåll. En del av dessa lärare gör också bedömningen att innehållet i enskilda läromedel eller delar av läromedel är för ytligt, för svårt/lätt, föråldrat eller inaktuellt. Lärare i de praktiskt-estetiska ämnena beskriver att utbudet av läromedel är begränsat och bristfälligt.

Lärare som justerar & kompletterar: Förklaringar och orsaks-samband är så platta och förenklade att eleverna inte riktigt fattar dem. Läroboksförfattarna tror nog att de gör eleverna en tjänst genom att hålla det allmänt, men även (eller framför allt) de studiesvaga behöver konkreta och fördjupade förklaringar.

Lärare som mixar: För det finns inget heltäckande läromedel som är bra och som tar upp allt centralt innehåll eller täcker in alla betygskriterier alla år.

Lärare som skapar eget: Svårt att hitta ett läromedel i bild, särskilt som täcker in både praktiska och teoretiska moment.

Ämnets karaktär kan medföra krav på olika lärverktyg för praktiska moment eller för att illustrera teoretiska abstrakta samband (till ex-

empel laborationsmaterial, instrument, bilder, filmer). Ämnets karaktär kan ha ett inslag av föränderlighet, till exempel genom nya forskningsrön eller samhällsförändringar. En del ämnen behöver använda aktuella händelser som innehåll, konst och skönlitteratur.

Lärare som kompletterar: Mycket praktiska experiment då kemi är ett mycket abstrakt ämne. Måste få laborera mycket då det är svårt se atomerna m.m., öppnar ett nytt sätt att tänka.

Lärare som mixar: Samhällskunskap finns det gott om annat material; protokoll, artiklar, statistik, nyheter, mm. Så det är lätt att frånga läroböckerna när de är inaktuella eller ytliga.

Lärare som skapar eget: Den teoretiska delen av ämnet är relativt litet och av den anledningen kan jag ”skapa” det själv.

Anpassning, differentiering och engagemang

Lärare justerar, kompletterar, mixar och skapar eget material för att anpassa undervisningen och möta enskilda elevers eller elevgruppers behov. Det kan till exempel handla om material för mängdträning, bildstöd eller material för att utmana eleverna. Lärare beskriver också ett behov av ett brett utbud av undervisningsmaterial för att möta många olika behov i samma grupp av elever.

Lärare som kompletterar: För att det ofta är för få uppgifter på enkel nivå i läromedlet. Elever behöver också repetera mer för att befästa.

Lärare som mixar: Eleverna har så otroligt skilda kunskaper, förutsättningar och behov så det finns inte ett läromedel som täcker alla nivåer i en grupp.

Lärare som skapar eget: För att undervisningen ska passa elevgruppen och för att kunna knyta an till sådant som är aktuellt.

Att komplettera med olika undervisningsmaterial beskrivs också som ett sätt att variera undervisningen, och att variationen skapar engagemang och intresse för ämnet.

Lärare som kompletterar: Det blir långtråkigt för eleverna att bara arbeta med lärobok och det finns mycket material på nätet som jag vill använda för att variera och motivera eleverna mer.

Lärare som mixar: För att ge en varierad undervisning med både diskussion, film, skriftligt material, praktiskt arbete och eget skrivande.

Lärare som skapar eget: För att göra teknikämnet levande och intressant för eleverna.

Lärarautonomi och professionell frihet

Lärare uttrycker ansvar och behov av att utforma undervisningen utifrån sin professionalitet och att inte vara för bunden av läromedel. De framhäver vikten av professionell frihet för att planera och genomföra undervisningen. Lärare med lång erfarenhet har samlat på sig bra material som de upplever gör att eleverna lär sig och de litar på sin utvecklade expertis.

Lärare som kompletterar: Jag vet vad jag vill med svenskundervisningen. Så jag blandar egna idéer med lärobok.

Lärare som mixar: Jag vill planera, styra och ”äga” undervisningen själv.

Lärare som skapar eget: Jag har en rätt stor 'bank' med egentillverkade läromedel vid det här laget.

DETTA ANVÄNDER LÄRARE LÄROMEDEL TILL I SIN YRKESVARDAG

Nu ska vi rikta fokus på läromedlens roll i lärares arbete oavsett om de bygger undervisningen utifrån ett läromedel, justerar, kompletterar eller kombinerar olika läromedel och undervisningsmaterial.

I enkäten ställde vi en flervalsfråga där lärare kunde ange av vilka anledningar de använder läromedel i undervisningen av ett visst ämne. Det var möjligt att ange flera av de 13 givna valen. Det var också möjligt att ange "Ingen av ovanstående" eller "Annat svar". För nästan alla ämnen valde en mycket låg andel (mellan 2 och 6 procent) svarsalternativen "Ingen av ovanstående" eller "Annat svar". Undantagen var ämnena slöjd och musik, där den totala andelen för dessa två kategorier fortfarande var låg men något högre, med 15 procent respektive 11 procent.

Sammantaget tyder detta på att de listade 13 alternativen täcker in de olika funktioner som läromedel har enligt lärarna. Svarsalternativen är konstruerade utifrån resultat från de workshoppar som genomfördes med lärare (se Kapitel 2). Svarsalternativen kan kategoriserats i tre övergripande områden: 1. innan undervisningen, 2. i undervisningen och 3. efter undervisningen.

Första området av svarsalternativ handlar om att lärare använder läromedel för att *förbereda* undervisning. Lärare använder läromedel för att planera undervisningen, få stöd i arbetet genom lärarhandledningen och/eller använda läromedel som ett "uppslagsverk" för egen del.

Andra området av svarsalternativ handlar om *genomförandet* av undervisningen, både vad lärare gör och vad elever kan förväntas

Givna anledningar till att använda läromedel

För att...

1. ...planera undervisningen
2. ...få stöd i arbetet genom lärarhandledningen
3. ...använda som ett "uppslagsverk" för egen kunskapsinhämtning
4. ...föra helklassdiskussioner
5. ...högläsa
6. ...visualisera ämnet
7. ...motivera eleverna
8. ...differentiera undervisningen
9. ...ge eleverna möjlighet att arbeta självständigt
10. ...ge eleverna en överblick över innehållet som ska läras
11. ...följa elevernas kunskapsutveckling
12. ...bedöma elevernas kunskaper
13. ...samverka med föräldrar

göra eller möta. Läromedel används av lärare för att föra helklassdiskussioner, högläsa och visualisera ämnesinnehållet. Läromedlet används av lärare för att ge eleverna möjlighet att arbeta självständigt, möta ett differentierat och motiverande innehåll samt få en överblick över innehållet.

Tredje området av svarsalternativ handlar om uppföljning av undervisningen. Lärare använder läromedel för att följa elevernas kunskapsutveckling, bedöma elevernas kunskaper eller samverka med föräldrarna.

Resultatet av svaren beskrivs i detta avsnitt genom att först redogöra för spridningen av läromedlens roll mellan ämnen, och inom ämnen. Därefter lyfts några generella mönster fram (höga och låga svarsfrekvenser) i relation till läromedels roll innan undervisning, i undervisning och efter undervisningen.

Ämnesspecifika användningsprofiler av läromedel

Det mest framträdande resultatet är att läromedel används på olika sätt mellan olika ämnen. Det framträder tydligt olika "användningsprofiler" som skiljer sig åt mellan de flesta ämnena. I Kapitel 6 ges en sammanfattade visuell beskrivning av respektive ämnes användningsprofil.

Det finns dock två undantag – NO-ämnena respektive SO-ämnena. NO-ämnena biologi, fysik, kemi uppvisar en mycket samstämd profil. Till exempel används läromedel av majoriteten av lärare för att planera undervisningen (54–61 %), visualisera ämnet (42–46 %) och låta eleverna arbeta självständigt (52–54 %). En lägre andel av lärarna använder läromedel för bedömning (23–25 %).

SO-ämnena historia, geografi, religion, samhällskunskap har även de överensstämmande användarprofiler. Till exempel använder majoriteten av lärarna läromedel för planering av undervisningen (56–60 %) och för att ge eleverna en överblick av innehållet (52–54 %). En lägre andel lärare använder läromedel för bedömning (23–26 %).

Övriga ämnen utgör unika profiler där läromedlet fyller en specialiserad roll, vilket gör profilerna fundamentalt olika varandra. Exempelvis:

- **Matematik:** Unik användningsprofil med fokus på elevers självständiga arbete (76 %) och för bedömning (52 %).
- **Moderna språk:** Unik användningsprofil med fokus på planering av undervisning (72 %) och för högläsning (45 %).
- **Svenska som andraspråk:** Utmärker sig med den högsta andelen för differentiering (49 %).

- **Praktisk-estetiska ämnen skiljer sig åt sinsemellan:**
 - Slöjd: Utmärks av fokus på självständigt arbete (43 %).
 - Idrott och hälsa: En relativt hög andel av lärarna (32 %) använder läromedel för bedömning.
 - Musik: Utmärks av att en låg andel av lärarna (29 %) använder läromedel för planering.

Se Kapitel 6 för illustration av de olika användningsprofilerna.

Lärarspecifik användning och ett fåtal funktioner

Ett mönster som framträder är att andelen lärare som angett en specifik anledning av de 13 möjliga ofta hamnar i spannet 20–39 procent. I detta intervall återfinns 40 procent av det totala antalet uträknade andelar (som är 18 ämnen x13 alternativ). Detta kan tolkas som att det råder en stor variation i hur lärare inom samma ämne väljer att använda läromedel. Det är trots allt fler än var femte lärare som använder ett läromedel av en viss anledning, men inte fler än 39 procent. De anledningar som ofta ligger i spannet 20–39 procent är:

- **Motivera eleverna**
(17 ämnen mellan 19–39 %, inga över 39 %).
- **Differentiera undervisning**
(11 ämnen mellan 19–39 %, 4 över 39 %)
- **Följa kunskapsutvecklingen**
(10 ämnen mellan 19–39 %, 2 ämnen över 39 %),
- **Bedöma elevers kunskaper**
(13 ämnen mellan 19–39 %, 2 ämnen över 39 %).
- **Att använda läromedlet som "uppslagsverk" för lärarens egen kunskapsinhämtning**
(13 ämne mellan 19–39 %, inga över 39 %)

Eftersom lärare har kunnat ange flera svar, visar detta att läromedlet fungerar som ett "smörgåsbord" av möjligheter och resultatet tyder på en hög grad av pedagogisk selektivitet där läraren plockar ut ett fåtal funktioner som passar just deras sätt att undervisa och deras professionella identitet eller "signatur".

Övergripande indikerar resultatet att det går att använda läromedel av alla de 13 olika givna anledningarna, men lärare väljer ett fåtal och de väljer olika inom samma ämne.

Läromedels kärnfunktioner – lärare planerar och elever arbetar självständigt

När man tittar på anledningarna till att lärare använder läromedel framträder tre tydliga kärnfunktioner. Dessa tre funktioner har valts av en majoritet av lärarna (med andra ord över 50 procent) i många av grundskolans ämnen:

- **Ge eleverna möjlighet att arbeta självständigt:** Detta är den övergripande vanligaste anledningen och väljs av en majoritet av lärarna i 14 av 18 ämnen (allra högst andel i matematik med 76 % och moderna språk med 70 %).
- **Planera undervisningen:** Väljs av en majoritet av lärarna i 13 av 18 ämnen (allra högst i moderna språk med 72 %).
- **Ge eleverna en överblick över innehållet:** Väljs av en majoritet av lärarna i 8 av 18 ämnen (allra högst i moderna språk med 62 %).

Utöver dessa tre övergripande funktioner finns det ytterligare tre anledningar som också samlar en majoritet av lärarna, men som är helt unika för två specifika ämnen:

- **Följa elevers kunskapsutveckling:** Väljs av en majoritet endast i matematik (55 %).

- **Bedöma elevers kunskaper:** Väljs av en majoritet endast i matematik (52 %).
- **Högläsning:** Väljs av en majoritet endast i biologi (50 %).

Sammanfattningsvis visar dessa frekvenser att läromedel primärt fungerar som ett planeringsverktyg för läraren, och som ett arbetsverktyg för eleven för att kunna arbeta självständigt och få överblick över ämnet.

Mindre vanliga användningsområden

Det finns nio anledningar av de tretton givna som har valts av en låg andel av lärarna (högst 15 procent). Att använda läromedel för *att samverka med föräldrar* är den genomgående minst valda anledningen i alla ämnen, med andelar från 1 % i musik upp till maximalt 14 % i moderna språk.

Resterande åtta anledningar som har valts av en låg andel av lärarna berör endast enskilda eller fåtal ämnen. *Lärohandledning* används av få i slöjd. Att använda läromedel i matematik *som uppslagsbok för egen kunskapsinhämtning* görs av få lärare. Få lärare använder läromedel i idrott och hälsa för att differentiera undervisningen.

I musik, slöjd och bild är det få som använder läromedel för *att bedöma elever och följa elevers kunskapsutveckling*. I alla de fyra praktisk-estetiska ämnena är det få som använder läromedel för *helklassdiskussioner och för högläsning*. Även i matematik är det få som använder läromedel för *högläsning*.

Sammanfattande analys: innan, under och efter undervisningen

Lärare har angett anledningar till att de använder läromedel. Dessa anledningar går att dela in i tre kategorier, för att förbereda undervisningen, i genomförandet av undervisningen, och efter undervisningen. I relation till denna indelning så används läromedel av majoriteten av lärare i det flesta ämnen för att förbereda undervisningen genom att läromedel stödjer lärarna att planera undervisningen. I genomförande av undervisningen, så är det istället elevernas arbete som stöds av läromedlet. Läromedel används av majoriteten av lärare i det flesta ämnen för att ge eleverna möjlighet att arbeta självständigt och få en överblick över innehållet.

För att genomföra och följa upp undervisningen präglas läromedels-användningen av både olika ämnesspecifika didaktiska behov och av lärarens egna professionella val och prioriteringar. Läromedel används av ett fåtal anledningar i genomförandet av undervisningen och dessa fåtal sätt är olika mellan lärare inom samma ämne.

Det är möjligt att det istället är det undervisningsmaterial som lärare väljer att komplettera med, mixa eller skapa som ger lärare utrymme att agera i undervisningssituationen för att till exempel motivera elever och ge en differentierad undervisning.

Kapitel 3 började med att redogöra för hur lärare förändrat sin användning av läromedel under sin tid som yrkesverksam. Därefter har lärarens användning av läromedel beskrivits, och nu avslutas kapitlet med att beskriva hur lärare följer upp hur läromedel och annat undervisningsmaterial fungerar.

AV 10 LÄRARE FÖLJER UPP HUR LÄROMEDEL FUNGERAR

Att ta reda på hur läromedel och undervisningsmaterial fungerar i undervisningen kan göras så väl individuellt som kollektivt, kontinuerligt och/eller vid läsårets slut, informellt och/eller formellt och systematiskt med stöd av prov, elevenkäter och elevintervjuer. Det är också fullt möjligt att material följs upp på flera sätt.

Det är få lärare (7 %) som uppger att de aldrig utvärderar läromedel eller undervisningsmaterial. Det förekommer också lärare som anger att de inte vet om de följer upp användningen (4 %).

Tabell 5: Subgrupper med signifikanta skillnader, högre än genomsnittet för hur läromedel följs upp på olika sätt.

SUBGRUPPER AV LÄRARE	ANALYS VID LÄSÅRETS SLUT, GENOMSNIITT 32 %	KONTINUERLIGT OCH SYSTEMA- TISKT, GENOM- SNITT 30 %	SYSTEMATISK PÅ SKOLNIVÅ, GENOMSNIITT 30 %
Årskurs 1			35
Geografi	39		37
Historia	40		38
Religions- kunskap	42		36
Samhälls- kunskap	41		37
Bild			35
Matematik			35
Teknik			36
Svenska			37
Svenska som andraspråk		40	36

Den vanligaste metoden för att avgöra om läromedel och undervisningsmaterial fungerar är att som lärare notera elevernas progression i samband med att materialet används i undervisningen, vilket görs av nästan hälften av lärarna (47 %). Det är alltså i lärares undervisningsvardag som material följs upp av nästan hälften av lärarna.

Drygt en tredjedel av lärarna (32 %) gör en mer formell analys vid slutet av läsåret för att följa upp materialets funktion. Andelen ökar till ca 40 procent bland lärare i SO-ämnena.

Av lärarna är det 30 procent som anger att de kontinuerligt och systematiskt med stöd av till exempel prov, elevenkäter och elevintervjuer följer upp använt material. För lärare i svenska som andraspråk är andelen högre (40 %).

Slutligen anger 30 procent att de utvärderar materialet tillsammans och systematiskt på skolnivå. Denna kollektiva utvärdering är högre (35–38 %) för SO-ämnena, bild, matematik, teknik, svenska och svenska som andraspråk. Andelen är också högre bland de som undervisar i årskurs 1 (35 %).

Det är få lärare (5 %) som anger att förstelärare har i uppdrag att utvärdera skolans läromedel. Detta uppdrag är dock mer frekvent där lärarna har kortare erfarenhet (13 % för de som arbetat 1–3 år, 10 % bland dem som arbetat 3–6 år).

KAPITEL 4. FOKUS: LÄROMEDEL – TILLGÅNG OCH INKÖP

I detta kapitel riktas blicken mot de yttre förutsättningarna för lärares arbete med läromedel, med särskilt fokus på tillgång och inköpsmöjligheter. Kapitlet inleds med att undersöka hur lärare upplever att läromedel har förändrats under deras yrkesverksamma tid, samt vilka bakomliggande orsaker som de anser driver denna utveckling. Därefter ges en kartläggning av vilka läromedel och andra källor till undervisningsmaterial som används i undervisningen. Vidare redogörs för hur den faktiska tillgången till både läroböcker och digitala läromedel ser ut för såväl lärare som elever, samt hur lärarna bedömer sina möjligheter att göra ändamålsenliga inköp. Avslutningsvis presenteras en sammanfattande analys som belyser hur lärares skilda förutsättningar samvarierar med faktorer som yrkeserfarenhet, undervisningsstadium och skolans resurser.

FÖRÄNDRING AV LÄROMEDEL ÖVER TID

Hur har lärare under sin yrkesverksamma tid upplevt att läromedel förändrats? Och varför i så fall? I enkäten gavs lärare möjlighet att ge ett frisvar på denna fråga. Analysen av svaren visar att frågan om läromedlens förändring upplevdes som svår och utmanande för en betydande del av lärarna.

Nästan hälften av frisvaren utgörs av icke-relevanta svar för

frågeställningen, såsom att lärare beskriver att de inte vet för att de arbetat en kort tid som lärare. En del svarar med att beskriva det aktuella läromedlet, och andra med att de inte upplevt någon större förändring under deras tid som verksamma.

Av de dryga 50 procent som besvarade frågan framträder fyra kategorier som går att urskilja.

Digitalisering och samhällsutveckling

Den mest framträdande beskrivningen i lärarnas svar rör en upplevd förskjutning från tryckta böcker till digitala plattformar och interaktiva system, och också till en kombination av analogt och digitalt. Läromedlen har blivit mer multimodala och varierande, där text kompletteras med film, ljud och självriktade övningar. Lärarna ser en utveckling där det digitala gått från att vara ett komplement till att i vissa fall helt dominera undervisningen.

Lärarna sätter ofta digitaliseringen av läromedel i direkt relation till den allmänna samhälls- och teknikutvecklingen. Vissa lärare beskriver det som en nödvändighet för att förbereda eleverna för ett framtida arbetsliv. Samtidigt noteras av en del lärare en begynnande pendelrörelse där brister i digitaliseringen gör att tryckta läroböcker nu återigen aktualiseras i undervisningen.

Lärare 13: Det har blivit mer digitalt eftersom samhället i stort går i den riktningen.

Lärare: Nu har pendeln åter svängt och läroböcker används nästan helt, utom för elever med extra anpassningar.

Innehålls- och formmässiga förändringar utifrån elevers behov

Ett annat tydligt mönster i frisvaren är uppfattningen att läromedlens utformning och innehåll har ändrats för att bli mer lättillgängliga för eleverna. Många lärare beskriver att läromedlen blivit mer visuella med färg och bilder, samtidigt som textmängden upplevs ha minskat, förenklats och komprimerats. Innehållet karakteriseras ofta som mer fragmenterat, ytligt eller "snuttifierat", men också som mer modernt, aktuellt och verklighetsnära än tidigare. Det finns även beskrivningar av att materialet blivit mer differentierat för att passa olika kunskapsnivåer och att innehåll för färdighetsträning minskat.

Denna förändring tolkas ofta som ett svar på elevernas förändrade förutsättningar, såsom sämre läsförståelse, minskat ordförråd och kortare uthållighet. Lärarna beskriver hur en mer inbjudande och motiverande form uppfattas som nödvändig för att fånga elevernas intresse.

Lärare 14: Läromedlen har blivit språkligt enklare och textmängden har minskat. Fler bilder på uppslagen. Jag tror att det handlar om att eleverna idag har minskad läsförmåga och klarar inte att ta till sig stor textmängd.

Lärare 15: Materialet har uppenbarligen blivit mer digitalt, men har också blivit mer kortfattat och skarpt när det gäller att leverera information – jag tror att detta är för att spegla formatet på sociala medier som alla barn utsätts för – för att hålla deras uppmärksamhet.

Lärare 16: Har blivit mer differentierade för att passa till en större kunskapsmässig spridning bland eleverna.

Ökad koppling till styrdokument och målstyrning

Lärarna ger uttryck för att de förändringar som görs i läromedlen bottnar i att de knyts allt hårdare till gällande läroplaner. Läromedlen beskrivs som utformade för att lärare ska kunna "bocka av" centralt innehåll och betygskriterier. Det noteras även att innehållet i högre grad speglar värdegrundsfrågor som genus, mångfald och klimatförändringar. Och att balansen mellan fakta, analys och olika förmågor varierar med läroplansförändringar.

Lärare 17: Mer styrda av läroplanen för att underlätta för lärare.

Lärare 18: Läromedlen tydligare kopplade till läroplanen. Man märker att böckerna är utformade så att kunskapskrav kan bockas av.

Lärare 19: De har förändrats efter hur läroplanen har förändrats. Syns mest på hur vikten har legat olika mycket på fakta resp. analys.

Marknadskrafter och utbud

Slutligen framträder en bild av läromedelsmarknaden som en kommersiell arena där utbudet ökat. Lärarna ser ett ökat utbud av både digitala och analoga läromedel, men beskriver samtidigt att materialet kan upplevas som "säljigt" och mer fokuserat på layout än pedagogiskt djup. Förändringen tillskrivs ofta en kommersialisering där förlag konkurrerar om vinst och marknadsandelar. Lärarna lyfter fram att det blivit svårare att kritiskt granska och välja rätt i det stora flödet av material.

Lärare 20: Utbudet av läromedel har fullständigt exploderat.

Lärare 21: Det finns oerhört mycket. Svårt att välja ett bra!

Lärare 22: Idag känns det mycket kommersiellt kring utbudet... Det finns många fler nu. Det finns mycket pengar att hämta för utgivarna om deras läromedel slår igenom

LÄROMEDEL OCH PRODUCENTER: FÖRLAG, STAT OCH PROFESSION

I enkäten gavs lärarna möjlighet att i frisvar ange vilka specifika läromedel de använde i undervisningen under läsåret 24/25. Svaren på denna fråga blev dock mycket splittrade och komplexa, vilket inte är förvånade mot bakgrund av att lärare till stora delar justerar, kompletterar och mixar olika läromedel, och använder undervisningsmaterial från många olika källor. Lärares undervisningsmaterial som inte är förlagsutgivna läromedel kommer övergripande från två olika källor: antingen staten (så som Utbildningsradion (UR) och Skolverket) eller professionens egna delade forum (lärares egna plattformar och sociala medier).

UR nyttjas av 70 procent av lärarkåren. Det framträder signifikanta skillnader för olika subgrupper av lärare med avseende på olika ämnen. Andelen stiger till över 80 procent för lärare som undervisar i idrott och hälsa, musik, slöjd, hem- och konsumentkunskap och matematik.

Andra statligt baserade källor inkluderar webbsidor för gamla nationella prov (41 %), Skolverkets webbsidor (34 %) och Bedömningsportalen (28 %).

Materialdelning via andra lärares plattformar används av nästan hälften av lärarna (48 %). Användningen av material från andra lärares plattformar är högre bland lärare i åldersgruppen 30–39 år (53 %), lärare som arbetat 3–6 år (57 %) samt bland de som undervisar på lågstadiet (58 %). Användningen är också högre för grundskolans olika ämnen (69–52 %) utom för lärare som undervisar i moderna språk, idrott och hälsa, slöjd, hem- och konsumentkunskap. Sociala medier är en källa för 40 procent av lärarna.

Förutom tidigare nämnda källor namnges en uppsjö andra källor av 19 procent av lärarna. Lärare använder sig till exempel av material från kollegor, bloggar och andra myndigheter.

TILLGÅNG TILL LÄROMEDEL OCH INKÖPSMÖJLIGHETER

Hur ser tillgången ut för lärare när det gäller läroböcker respektive digitala läromedel läsåret 24/25? Hur ser tillgången ut för eleverna – har de egna böcker och kan de ta hem böckerna? Sist, men inte minst, kan lärare köpa in de läromedel som behövs i undervisningen?

Dessa frågor besvaras i detta avsnitt. Det redovisas också de signifikanta skillnader som framträtt för olika subgrupper av lärare med avseende på: ämne, stadie, antal år som verksam lärare, lärarens ålder, förändrat arbetssätt, geografiskt område samt tillgång till inköpta läromedel på skolan.

Tillgång till läroböcker och digitala läromedel

Sju av tio lärare (69 %) anger att tillgången av inköpta läroböcker är bra eller delvis bra (vilket i den fortsatta texten benämns som god tillgång).

Knappt två av tio (17 %) anger att den är delvis dålig eller dålig (vilket i den fortsatta texten benämns som bristande tillgång). Drygt en av tio (14 %) anger att tillgången är varken bra eller dålig.

Något färre, sex av tio lärare (61 %), anger att tillgången av inköpta digitala läromedel är bra eller delvis bra. Knappt två av tio (17 %) anger att den är delvis dålig eller dålig, och två av tio (18 %) anger att tillgången är varken bra eller dålig.

De subgrupper som svarat signifikant högre än genomsnittet på god tillgång på läroböcker/digitala läromedel är lärare i vissa ämnen och lärare i lågstadiet (se Tabell 7).

För lärare som arbetar på en skola med bra tillgång till digitala läromedel svarar 85 procent att tillgången på läroböcker är god (jämfört med genomsnittet på 69 %). För lärare med bra tillgång på läroböcker svarar 75 procent att tillgången på digitala läromedel är god (jämfört med genomsnittet på 61 %). Har man det ena, har man alltså i större utsträckning det andra.

Tabell 6: Ämnesspecifika och stadiespecifika signifikanta skillnader, högre än genomsnittet på god tillgång på läroböcker/läromedel.

LÄRARE SOM UNDERVISAR	GOD TILLGÅNG PÅ LÄROBÖCKER, GENOMSNIITT 69 %	GOD TILLGÅNG PÅ DIGITALA LÄROMEDEL, GENOMSNIITT 61 %
Stadie och årskurs		
Lågstadiet	–*	67
Ämne		
Geografi	75	–
Bild	–	66
Biologi	74	–
Fysik	74	–
Matematik	74	–
Historia	–	66
Samhällskunskap	74	67
Religionskunskap	74	66

* Ett streck (–) innebär att subgruppens resultat inte avviker signifikant från genomsnittet

De subgrupper som har svarat signifikant högre än genomsnittet (17 %) på bristande tillgång på läroböcker är lärare som är äldre än 60 år (22 %) eller undervisar i årkurs 7 (22 %). Tidigare beskrivna mönster, av att god tillgång till läroböcker och digitala läromedel följs åt, upprepas även då det gäller bristande tillgång på läroböcker och digitala

läromedel. För dessa lärare anger 50 procent att tillgången är dålig på läroböcker/digitala läromedel.

Elevers tillgång till egna läroböcker i skolan och i hemmet

Drygt sju av tio lärare (71 %) uppger att deras elever har tillgång till egna läroböcker. Något färre, 66 procent, anger att deras elever kan ta med läroböcker hem.

De subgrupper som svarat signifikant högre än genomsnittet är lärare i vissa ämnen (se Tabell 8) och lärare som arbetar på skolor med god tillgång på läromedel. För lärare som arbetar på skolor med god tillgång på läroböcker respektive digitala läromedel svarar 80/76 % att eleverna har tillgång till egna läroböcker (jämfört med snittet på 71 %). De kan också i högre utsträckning ta med sig läroböcker hem (75 % jämfört med snittet på 66 %).

Tabell 7: Ämnesspecifika signifikanta skillnader, högre än genomsnittet för elevers tillgång till egna läroböcker.

LÄRARE SOM UNDERVISAR	MINA ELEVER HAR TILLGÅNG TILL EGNA BÖCKER, GENOMSNITT 71 %	MINA ELEVER KAN TA HEM SINA LÄROBÖCKER, GENOMSNITT 66 %
Moderna språk	92	87
Matematik	89	80
Biologi	88	77
Kemi	88	76
Geografi	88	76
Fysik	87	76
Religionskunskap	88	76
Teknik	87	74
Historia	87	76

LÄRARE SOM UNDERVISAR	MINA ELEVER HAR TILLGÅNG TILL EGNA BÖCKER, GENOMSNIITT 71 %	MINA ELEVER KAN TA HEM SINA LÄROBÖCKER, GENOMSNIITT 66 %
Samhällskunskap	87	76
Engelska	85	74
Svenska	82	72
Svenska som andraspråk	82	–
Bild	77	–

De subgrupper som har svarat signifikant högre än genomsnittet där elever inte har tillgång till egna läroböcker (27 %) respektive inte får ta med böcker hem (32 %) är: lärare som undervisar i vissa praktisk-estetiska ämnen, vissa årkurser eller stadier, lärare som inte förändrat sin användning av läromedel och som undervisar i östra delarna av Sverige (se Tabell 9). Dessutom, för lärare som arbetar på skolor med dålig tillgång till läroböcker/digitala läromedel svarar 50/37 % att eleverna inte har tillgång till egna böcker (jämfört med snittet på 27 %) och 50/41 % av lärarna svarar att eleverna inte kan ta med sig böcker hem (jämfört med snittet 32 %).

Tabell 8: Subgrupper med signifikanta skillnader, högre än genomsnittet för elever som inte har tillgång till egna läroböcker.

SUBGRUPPER AV LÄRARE	ELEVER HAR INTE TILLGÅNG TILL EGNA BÖCKER, GENOMSNIITT 27 %	ELEVER KAN INTE TA HEM SINA LÄROBÖCKER, GENOMSNIITT 32 %
Stadie och årskurs		
Årskurs 3	–*	41
Mellanstadiet	–	43–38
Högstadiet	34	–

SUBGRUPPER AV LÄRARE	ELEVER HAR INTE TILLGÅNG TILL EGNA BÖCKER, GENOMSNITT 27 %	ELEVER KAN INTE TA HEM SINA LÄROBÖCKER, GENOMSNITT 32 %
Ämne		
Hem- och konsumentkunskap	40	39
Idrott och hälsa	35	–
Slöjd	62	66
Övrigt		
Inte förändrat sin användning av läromedel över tid	35	39
Östra Sverige	–	38

* Ett streck (–) innebär att subgruppens resultat inte avviker signifikant från genomsnittet

Inköpsmöjligheter

Drygt 8 av 10 lärare (83 %) uppger att de antingen kan köpa in de nödvändigaste läromedlen till undervisningen (68 %), eller att de kan köpa in allt de behöver (15 %). Av lärarna är det 12 procent som inte kan köpa in det nödvändigaste, och 2 procent som uppger att de inte kan köpa in något alls till undervisningen (3 % vet ej eller svarar inte alls på frågan).

De subgrupper som svarat signifikant högre än genomsnittet i kategorin "kan köpa in allt" är lärare som undervisar på skolor där tillgången redan är bra på läroböcker/digitala läromedel. På dessa skolor är det 20 procent som kan köpa in allt de behöver och 73 procent som kan köpa in det nödvändigaste (jämfört med snittet på 15 % respektive 68 %).

De subgrupper som svarat signifikant högre än genomsnittet att de inte kan köpa in det nödvändigaste eller inte kan köpa in något

alls utgörs av lärare som arbetar på skolor som redan har ett dåligt utbud av läroböcker eller digitalt läromedel. På skolor som har dålig befintlig tillgång på läroböcker/digitala läromedel uppger 40/30 procent att de inte kan köpa in det nödvändigaste (jämförelse med snittet på 12 %). Dessutom, på skolor som har dåligt tillgång på läroböcker, anger 9 procent att det inte kan köpa in något alls (jämfört med snittet på 2 %),

Slutligen finns det en subgrupp till, nyblivna lärare, de som endast arbetat högst tre år, och där anger 18 procent att de inte kan köpa in det nödvändigaste (jämfört med snittet 12 %).

För att öka inköpen och göra mer ändamålsenliga inköp anser 73 procent av lärarna att ökade ekonomiska resurser krävs. Utöver detta framkommer behov av ökade professionella förutsättningar i termer av mer tid för att granska/lära känna läromedel (42 %), mer kollegialt utbyte (23 %) och ökad kännedom om befintliga läromedel (23 %).

Färre ser däremot behov av större utbud av läromedel (13 %) eller ökad kunskap om hur läromedel kan analyseras och värderas systematiskt (11 %), vilket kan tolkas som att dessa aspekter redan uppfattas som tillräckliga eller som mindre centrala i relation till de mer övergripande förutsättningarna. Tillsammans ger resultaten en samlad bild av att många lärare efterfrågar förbättrade villkor för professionellt och kollegialt arbete med läromedel, snarare än nya typer av läromedel eller specifika analyskunskaper.

Det finns subgrupper som svarat signifikant högre än genomsnittet kring ekonomiska resurser, mer tid för att granska/lära känna läromedel och mer kollegialt utbyte kring läromedel. En första naturlig subgrupp är de skolor med dålig tillgång på läroböcker och digitala läromedel, här stiger andelen till 90 procent som anger ökade ekonomiska resurser (jämfört med snittet på 73 %).

Utöver detta finns följande subgrupper av lärare som avviker signifikant från genomsnittet när det gäller vad som behövs för att kunna göra mer ändamålsenliga inköp av läromedel:

- **Lärare i bild, kemi, religionskunskap och teknik:** Efterfrågar i högre utsträckning mer ekonomiska resurser (78–79 %, jämfört med genomsnittet på 73 %).
- **Lärare i svenska som andraspråk:** Efterfrågar i högre utsträckning mer tid för att granska och lära känna läromedel (49 %, jämfört med genomsnittet på 42 %).
- **Lärare i musik:** Efterfrågar i högre utsträckning mer kollegialt utbyte kring läromedel (30 %, jämfört med genomsnittet på 23 %).
- **Lärare i årskurs 1 och 3:** Efterfrågar i högre utsträckning mer kollegialt utbyte om läromedel (28 %, jämfört med genomsnittet på 23 %).

Sammanfattande analys: yrkeserfarenhet, stadie och resursspiral

Avslutningsvis summerar vi och lyfter fram olika grupper av lärare där deras svar har gett signifikanta skillnader jämfört med genomsnittet. I denna summering har vi också inkluderat de två signifikanta skillnader som framkom i hur lärare väljer att följa upp hur läromedel och annat material fungerar i undervisningen som redogjordes för i slutet av kapitel 3. Sammantaget framkommer det tre grupper av lärare som särskiljer sig från genomsnittet när det gäller tillgång, inköp och uppföljning.

Läromedel och lärares ålder och erfarenhet

Yngre lärare (30–39 år) använder andra lärares plattformar med undervisningsmaterial i högre utsträckning än genomsnittet, vilket även lärare med kort yrkeserfarenhet (3–6 år) gör. Lärare med kort yrkeserfarenhet anger också i högre utsträckning att de inte kan köpa in det nödvändigaste till undervisningen. Dessutom har förstelärare på skolorna där yngre och mindre erfarna lärare arbetar i

högre utsträckning i uppdrag att följa upp hur läromedel fungerar. Lärare som är äldre än 60 år uppger i högre utsträckning att skolans tillgång på läroböcker är dålig.

Det är vanligare att elever inte har tillgång till egna läroböcker när de undervisas av lärare som uppger att de inte förändrat sin användning av läromedel under sin yrkestid. För samma grupp är det även vanligare att elever inte kan ta hem böckerna.

Läromedel och undervisning på olika stadier

Lärare som undervisar på lågstadiet använder i högre utsträckning undervisningsmaterial från andra lärares plattformar. Lärarna på lågstadiet uppger också oftare en bra tillgång på digitala läromedel. Lärare som undervisar i årskurs 3 anger mer frekvent att elever inte kan ta med sig läroböcker hem. Lärare i årskurs 1 utvärderar materialet tillsammans och systematiskt på skolnivå i högre utsträckning jämfört med genomsnittet. Lärare i årskurs 1 och 3 lyfter behovet av mer kollegialt utbyte för att kunna göra mer ändamålsenliga inköp av läromedel i högre utsträckning än genomsnittet.

Lärare som undervisar i mellanstadiet uppger i högre utsträckning att deras elever inte kan ta med sina läroböcker hem. Lärare som undervisar i högstadiet anger i högre utsträckning att deras elever inte har tillgång till egna läroböcker. Lärare som undervisar i årskurs 7 uppger en dålig tillgång på läroböcker i högre grad än genomsnittet.

Resursspiralen – stark blir starkare, svag blir svagare?

Först kan konstateras att god eller bristande tillgång på läroböcker och digitala läromedel följs åt. Lärare som arbetar på en skola med bra tillgång på digitala läromedel/läroböcker uppger i högre utsträckning också god tillgång på läroböcker/digitala läromedel (85/75 % jämfört med snittet 69/61 %).

På liknande sätt följs bristande tillgång på digitala läromedel/läroböcker åt. Lärare som arbetar på en skola med dålig tillgång på digitala läromedel/läroböcker uppger i högre utsträckning bristande tillgång på läroböcker/digitala läromedel (50/51 % jämfört med snittet 17 %).

Det andra som kan konstateras är att möjligheten att köpa in det som behövs för undervisningen och skolans tillgång på läromedel följs åt. På skolor som redan har bra tillgång på läroböcker/digitala läromedel anger lärarna att de i högre utsträckning kan köpa in allt det behöver (20/21% jämfört med 15 %). De lärare som har bra tillgång på läroböcker kan också köpa in det nödvändigaste i högre grad (73 % jämfört med 68 %).

På skolor som har dålig befintlig tillgång på läroböcker/digitala läromedel uppger lärarna att de inte kan köpa in det nödvändigaste (40/30 procent jämfört med snittet på 12 %). På skolor med dålig tillgång på läroböcker anger även 9 procent att det inte kan köpa in något alls (jämfört med snittet på 2 %).

KAPITEL 5. SLUTSATSER OCH VÄGEN FRAMÅT

Den samlade beskrivningen av hur lärare faktiskt använder läromedel, samt vilka förutsättningar som råder kring tillgång och inköp under läsåret 24/25, ger viktiga perspektiv men väcker också nya frågor. I denna avslutande diskussion lyfts tre centrala områden med ett kritiskt och framåtsyftande fokus: den bristande likvärdigheten mellan olika skolor och ämnen, lärarens professionella utveckling och behov av ett varierat utbud samt läromedlens fulla potential i relation till professionens användning och producenter-
nas ansvar.

LIKVÄRDIGHET BRISTER MELLAN SKOLOR OCH ÄMNER

Från statligt håll har fokus legat på att säkerställa skolors tillgång till läroböcker och läromedel genom skollagsändringar, statsbidrag och uppdrag till Skolinspektionen att granska elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel.

Trots statliga satsningar, och trots att en majoritet av lärarkåren (69 procent) upplever en generellt god tillgång på läromedel, väcker nulägesbeskrivningen nya och angelägna frågor kring likvärdighet ur tre specifika perspektiv.

För det första, alla lärare och alla elever har inte god tillgång till läroböcker och andra läromedel. Fler än var fjärde lärare (27 procent) uppger att deras elever inte har tillgång till egna läroböcker, och

nästan var tredje lärare (32 procent) uppger att deras elever inte får ta med sig läroböckerna hem.

De pågående statliga initiativen är lovvärda och utgör ett nödvändigt första steg för att säkra den grundläggande tillgången till läromedel i svensk skola. Samtidigt visar undersökningen att de riktade statsbidragen hittills inte verkar ha gett någon drastisk effekt ute i skolorna. I Läromedelsförfattarnas (2020) tidigare studie från 2020 angav 76 procent av lärarna att de kunde köpa in det nödvändigaste eller allt de behövde. Även om den tidigare studien var mindre och byggde på ett urval via lärarfacken, ger jämförelsen en viktig fingervisning. Att motsvarande siffra i föreliggande undersökning ligger på 83 procent indikerar att de statliga insatserna hittills endast resulterat i en blygsam ökning av lärares faktiska inköpsmöjligheter.

För det andra, nulägesbeskrivningen visar på en tydlig "resurs-spiral", där redan resursstarka skolor (med god befintlig tillgång) också har bäst kapacitet att köpa in ännu mer material; var femte lärare (20 procent) i denna grupp anger att de kan köpa in allt de behöver. I skarp kontrast står lärare på redan resurssvaga skolor. Av de lärare som uppger att skolan har en dålig tillgång på läromedel, svarar hela 40 procent att de inte ens kan köpa in det nödvändigaste till sin undervisning, och 9 procent uppger att de inte kan köpa in något alls. Detta resultat pekar på en utveckling som går stick i stäv med ambitionen om en likvärdig skola. Det väcker frågan om nya statliga satsningar för att utjämna dessa klyftor.

En konsekvens av den beskrivna bristande likvärdigheten mellan skolor är att det får direkta effekter på hur lärare utformar sin undervisning. Som nulägesbeskrivningen visar tvingas lärare ibland ändra sitt sätt att använda läromedel – inte av professionella eller didaktiska skäl – utan som en anpassning till den lokala skolkulturen och de yttre förutsättningarna vid exempelvis ett skolbyte. Detta torde inte gynna elevens kunskapsutveckling.

För det tredje brister likvärdigheten när det gäller tillgången till läromedel mellan olika ämnen. Lärande i de praktisk-estetiska ämnena

innebär naturligtvis aktiviteter och situationer som kräver helt andra resurser och verktyg, såsom instrument, konstruktionsmaterial, matvaror och idrottsredskap. Men med detta sagt är även dessa skolämnen målstyrda med ett syfte och ett centralt innehåll som kan antas förut-sätta någon form av läromedel, och det är svårt att bortse från att även läroböcker och andra läromedel skulle kunna vara ett viktigt stöd för en god kunskapsutveckling. Nulägesbeskrivningen visar dock att omkring hälften av lärarna i bild (51 procent), musik (48 procent) och slöjd (47 procent) inte använder läromedel alls, utan helt skapar sitt eget under-visningsmaterial. Frisvaren vittnar om att detta inte enbart är didak-tiska val, utan bottnar i ett bristfälligt utbud på marknaden och i att skolan tvingas nedprioritera läromedel av ekonomiska skäl för att i stäl-let kunna köpa förbrukningsmaterial eller läromedel till andra ämnen.

Det bör understrykas att skollagens formuleringar kring elevens rätt till läroböcker, andra läromedel och lärverktyg gäller alla ämnen. Ur detta perspektiv väcks åter frågan om hur det statliga stödet fortsätt-ningsvis bör utformas. Skulle framtida satsningar i högre grad behöva riktas mot de skolämnen som idag kan betraktas som eftersatta? Och vilket ansvar har läromedelsförlagen för att utveckla och tillhanda-hålla relevanta produkter och tjänster även till de praktiskt-estetiska ämnena?

VARIERAT LOKALT UTBUD OCH PROFESSIONELL UTVECKLING

I lärarutbildningens examensmål lyfts numera förmågan att använ-da och värdera läromedel, och Skolverket har i uppdrag att ta fram ett nytt stödmaterial till lärare för att välja, använda och utvärdera läromedel.

Resultaten visar att "använda läromedel" sällan innebär att bygga sin undervisning utifrån ett läromedel. Endast i matematik och mo-

derna språk är detta vanligt, men inte ens där utgör det en majoritet av lärarna (43 % respektive 41 %). I de allra flesta ämnen väljer lärare att justera, komplettera, mixa eller helt skapa sitt material själva i utövandet av sitt samhällsuppdrag. Normen är en pluralistisk användning av läromedel och annat undervisningsmaterial hos lärarkåren.

Till detta bör läggas insikten om att lärares användning och värdering av läromedel inte är statisk, utan en förmåga som utvecklas i takt med att deras erfarenhetsbaserade kunskap ökar. Att lärarutbildningen numera adresserar läromedelsanvändning är lövt. Nästa steg vore att även det nationella professionsprogrammet uppmärksammar läromedelsanvändning som ett viktigt kunskapsområde under hela lärares yrkesverksamma tid.

Tillgången till ett relevant och varierat utbud av olika läromedel och undervisningsmaterial på skolan är därför inte enbart en fråga om didaktiska val i stunden och elevernas lärande, utan en nödvändig förutsättning för lärarens egen professionella utveckling – från regelstyrd nybörjare till en expert som utövar en ”disciplinerad improvisation” med en egen ”signatur”.

Hur kan ett sådant lokalt utbud skapas? Vilket ansvar och vilka möjligheter har läromedelsförlagen, staten och lärarprofessionen i detta? Och på vilket sätt kan skolhuvudmän stödja uppbyggnaden av ett lokalt utbud med olika läromedel och undervisningsmaterial?

LÄROMEDLETS FULLA POTENTIAL – ETT GEMENSAMT ANSVAR FÖR PRODUCENTER OCH PROFESSION

En kritisk fråga som nulägesbeskrivningen väcker handlar om huruvida läromedlets fulla didaktiska potential faktiskt nyttjas ute i klassrummen. Resultaten visar att läromedel de facto kan fylla en lång rad funktioner i undervisningen. Av de 13 anledningar som lärare

ombads välja bland finns inget alternativ som *ingen* har valt. Även om andelen lärare som använder läromedel för olika anledningar är relativt låg, finns det lärare som använder läromedel för till exempel helklassrumsdiskussioner och samverkan med föräldrar. Dessa lärare visar att möjligheten finns, men att funktionen idag kan vara underutnyttjad.

Ett tydligt exempel på denna underutnyttjade potential är möjligheten att se läromedel som en bro mellan skola och hem. Läromedelsförfattarnas tidigare undersökning (Läromedelsförfattarna, 2021) visar att hela 71 procent av vårdnadshavarna uppger att de använder läromedel för att hjälpa sina barn med läxor. Nulägesbeskrivningen visar att samverkan med föräldrar är den generellt minst valda anledningen bland lärare, men att det samtidigt existerar lärare som använder läromedel för detta ändamål. Detta visar att läromedlet faktiskt kan fylla denna funktion. Det är högst troligt att liknande resonemang kring underutnyttjad potential även kan föras kring flera av de övriga 13 anledningarna som också uppvisar relativt låga svarsfrekvenser.

Det manar till professionell självreflektion kring hur man bäst drar nytta av befintliga material. Men det förutsätter också att skolan ger lärare den tid som 42 procent efterfrågar för att hinna granska och lära känna läromedlen kollegialt.

Men denna underutnyttjade potential riktar också ett kritiskt ljus mot läromedelsförlagen. Är kvaliteten på dagens läromedel verkligen anpassad för lärares komplexa yrkesvardag och professionella utveckling? Att en stor majoritet känner ett behov av att mixa och komplettera beror inte enbart på didaktisk val och professionell autonomi, utan också på att läromedlen kan upplevas ha brister.

I frivaren vittnar lärare om att läromedel på senare år har blivit visuellt inbjudande, men att innehållet samtidigt har förenklats, komprimerats och "snuttifierats" i ett försök att möta elevers sviktande läsförståelse. Konsekvensen kan bli att det innehållsmässiga djupet går förlorat. Utöver detta beskrivs läromedelsmarknaden som

svåröverblickbar, där fokus stundtals verkar ligga mer på layout och avböckning av läroplanens centrala innehåll än på verklig ämnesdidaktisk kvalitet.

När nulägesbeskrivningen tydligt visar att den erfarna lärarens yrkesutövning bygger på att justera, komplettera och mixa från olika källor, inställer sig en fråga: Hur resonerar läromedelsförfattare och förlag kring erfarenhetsnivån hos den lärare som ska använda läromedlen de skriver? För att statens satsningar på läromedel ska ge avsedd effekt för elevernas kunskapsutveckling krävs det att förlagen utvecklar material som möter den professionella lärarens faktiska arbetssätt.

KAPITEL 6.

ÄMNESSPECIFIKA ANVÄNDNINGSPROFILER

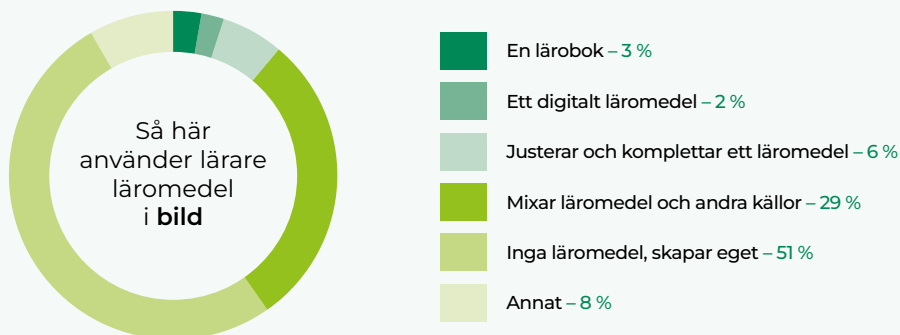
I detta kapitel presenteras användningsprofiler för 18 grundskoleämnen. Varje ämnesprofil är grafiskt utformad som en översikt för att synliggöra hur lärare inom det specifika ämnet arbetar med läromedel och annat undervisningsmaterial.

Profilerna är uppbyggda kring två centrala dimensioner av lärares användning:

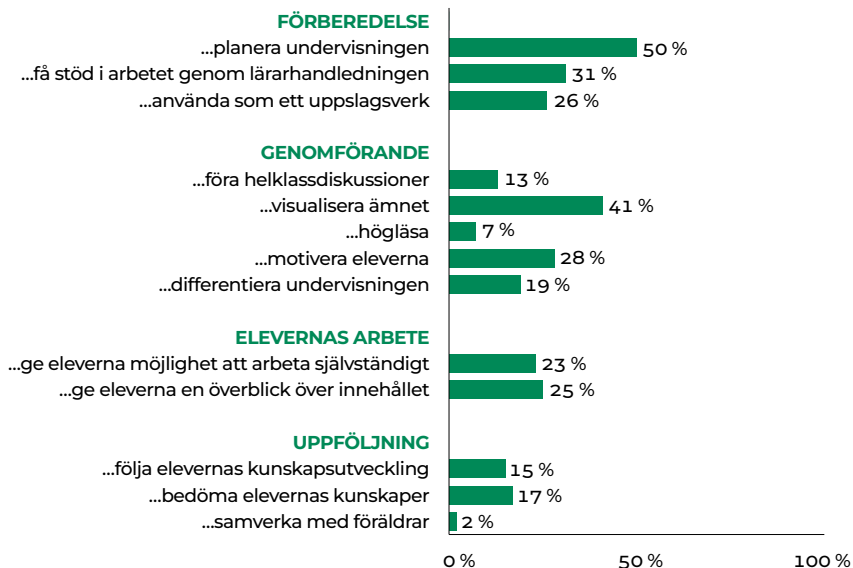
- **Hur läromedel och material används (cirkeldiagram):** Visar andelen lärare som bygger undervisningen på ett enskilt verk, justerar och kompletterar, mixar från olika källor, eller helt skapar sitt eget material.
- **Läromedlets funktioner i undervisningen (stapeldiagram):** Visar av vilka specifika anledningar lärarna använder läromedel, uppdelat i funktioner för att förbereda, genomföra och följa upp undervisningen. Även elevens arbete med läromedel är markerat.

Förhoppningen är att dessa visuella profiler ska fungera som ett konkret diskussionsunderlag för lärare, arbets- och ämneslag och rektorer för att kollegialt reflektera över likheter, skillnader och didaktiska val. Finns det anledningar att ompröva hur läromedel används såväl inom ett ämne som mellan olika ämnen? Varför? Varför inte?

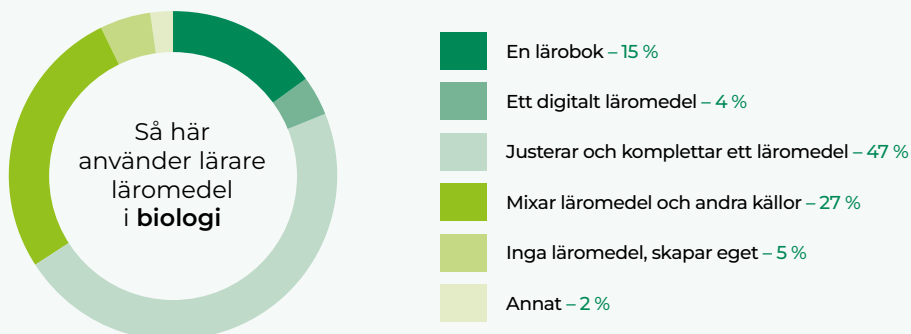
Användningsprofil: BILD

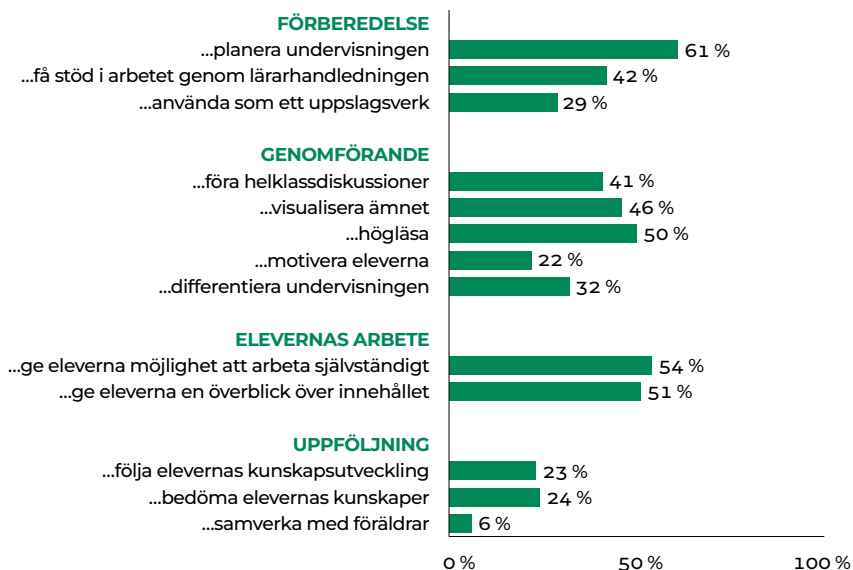
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **bild** anger att de gör det för att...

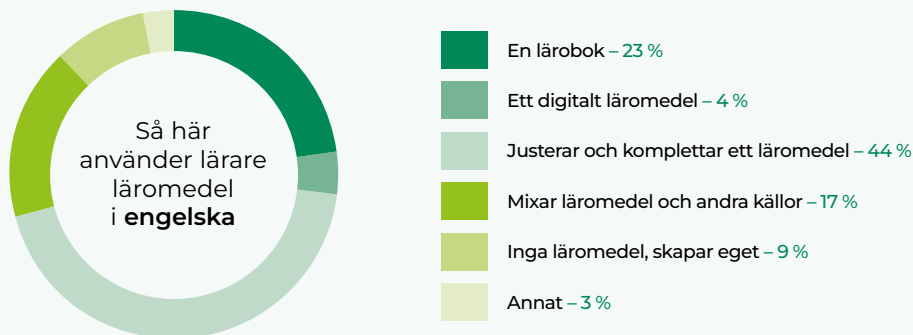
Användningsprofil: BIOLOGI

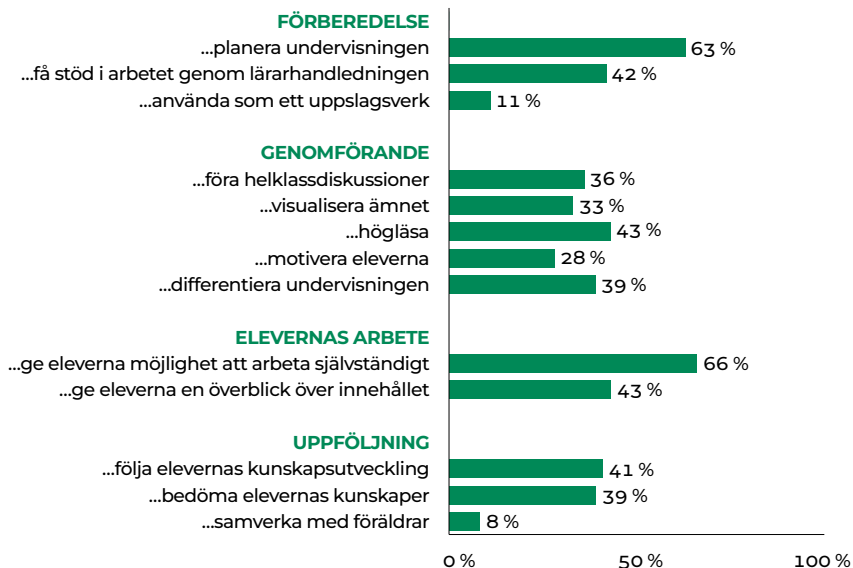
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **biologi** anger att de gör det för att...

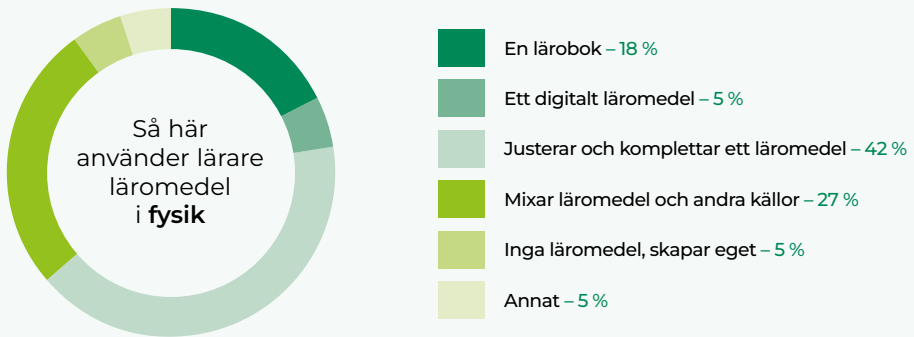
Användningsprofil: ENGELSKA

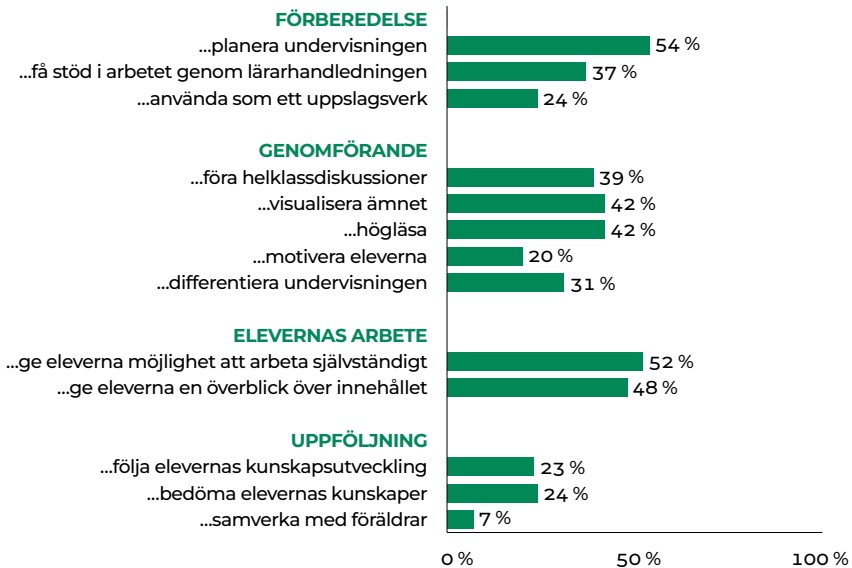
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **engelska** anger att de gör det för att...

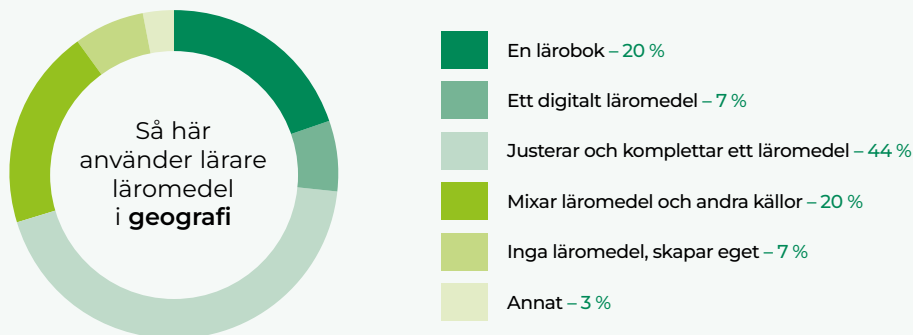
Användningsprofil: FYSIK

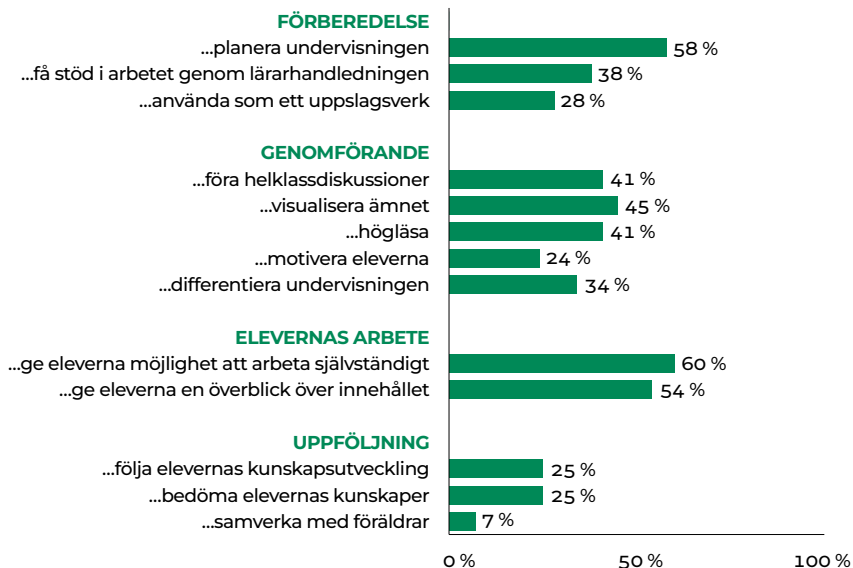
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **fysik** anger att de gör det för att...

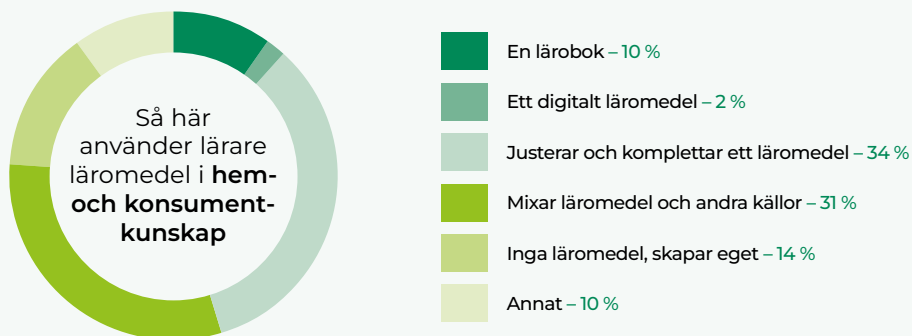
Användningsprofil: GEOGRAFI

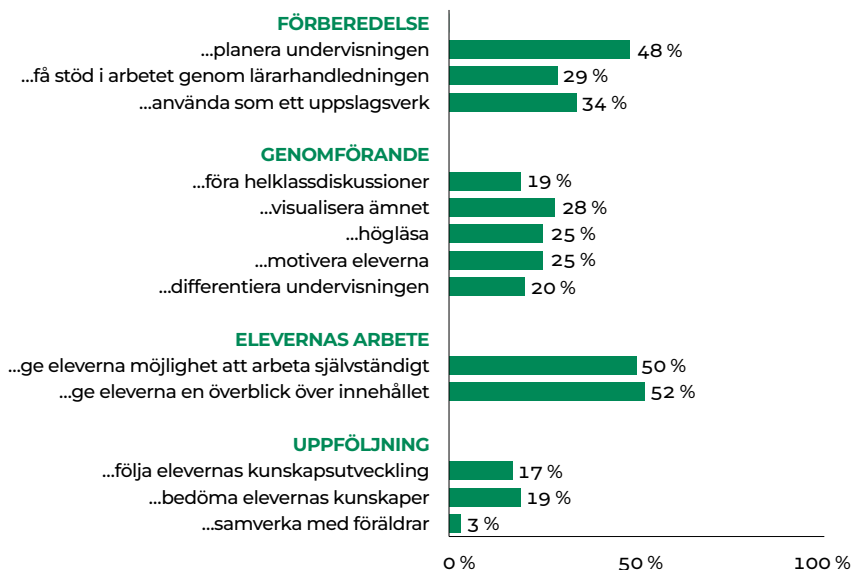
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **geografi** anger att de gör det för att...

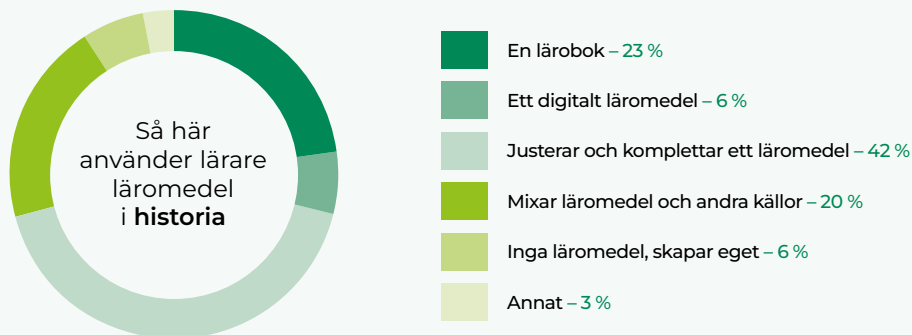
Användningsprofil: HEM- OCH KONSUMENTKUNSKAP

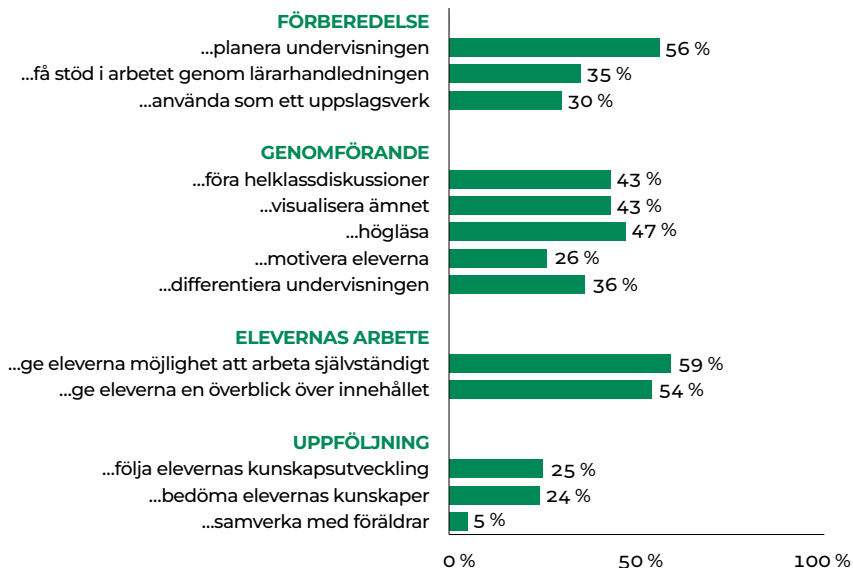
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **hem- och konsumentkunskap** anger att de gör det för att...

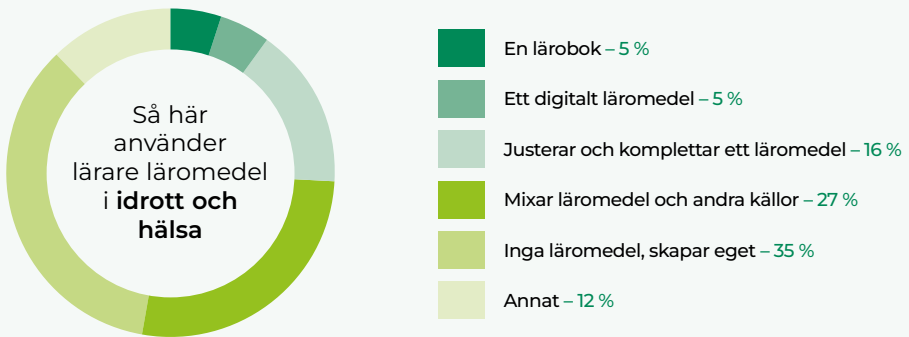
Användningsprofil: HISTORIA

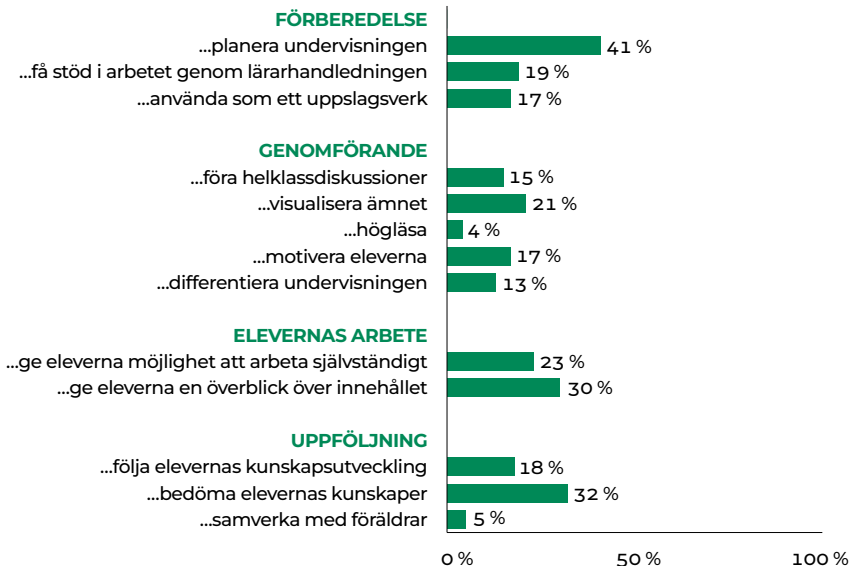
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **historia** anger att de gör det för att...

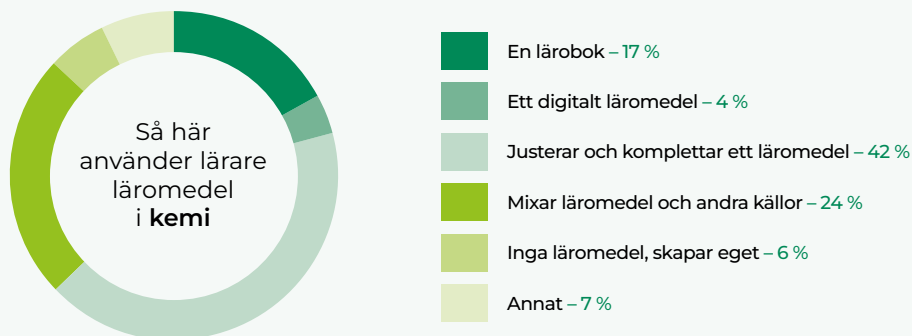
Användningsprofil: IDROTT OCH HÄLSA

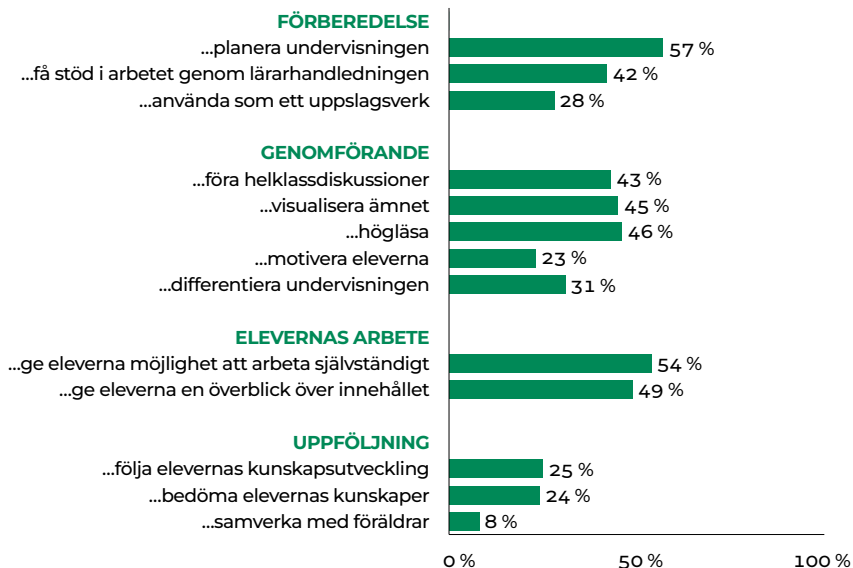
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **idrott och hälsa** anger att de gör det för att...

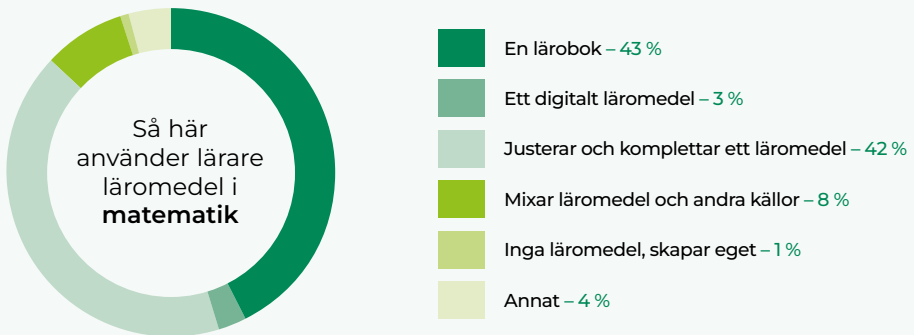
Användningsprofil: KEMI

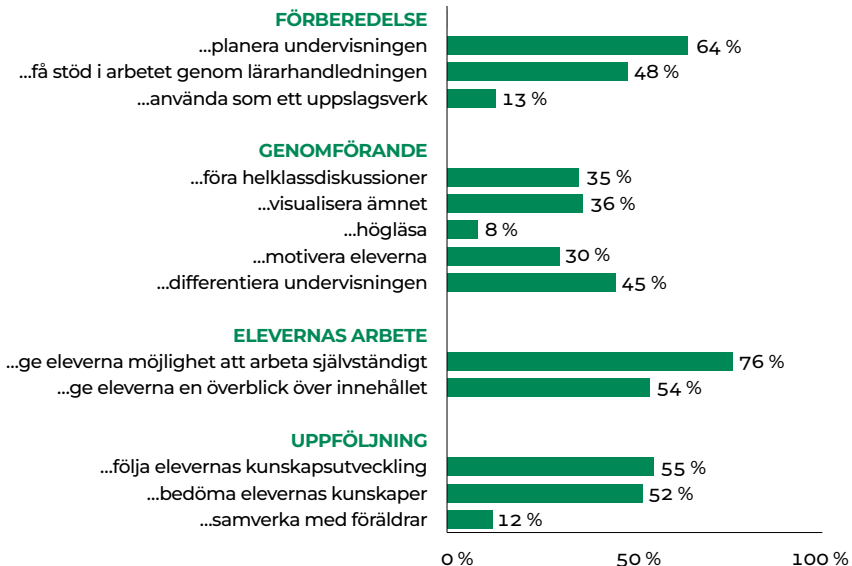
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **kemi** anger att de gör det för att...

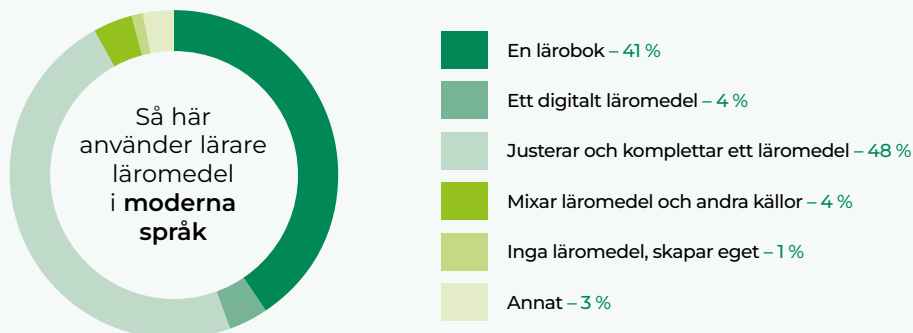
Användningsprofil: MATEMATIK

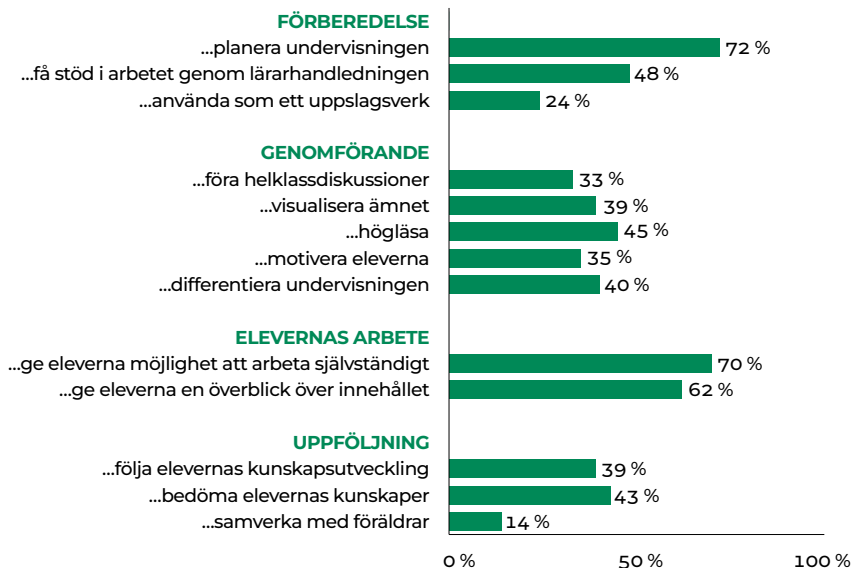
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **matematik** anger att de gör det för att...

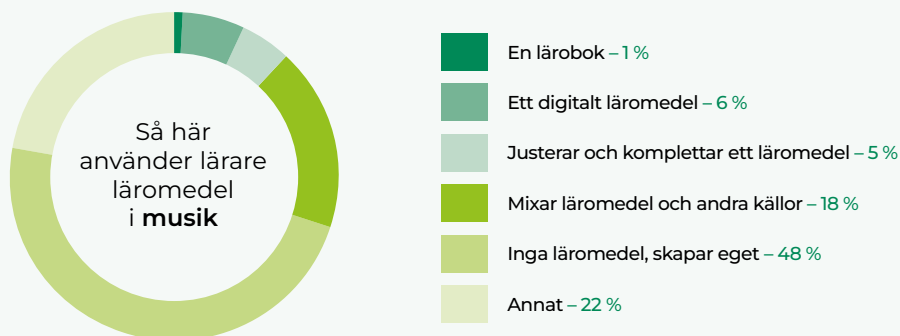
Användningsprofil: MODERNA SPRÅK

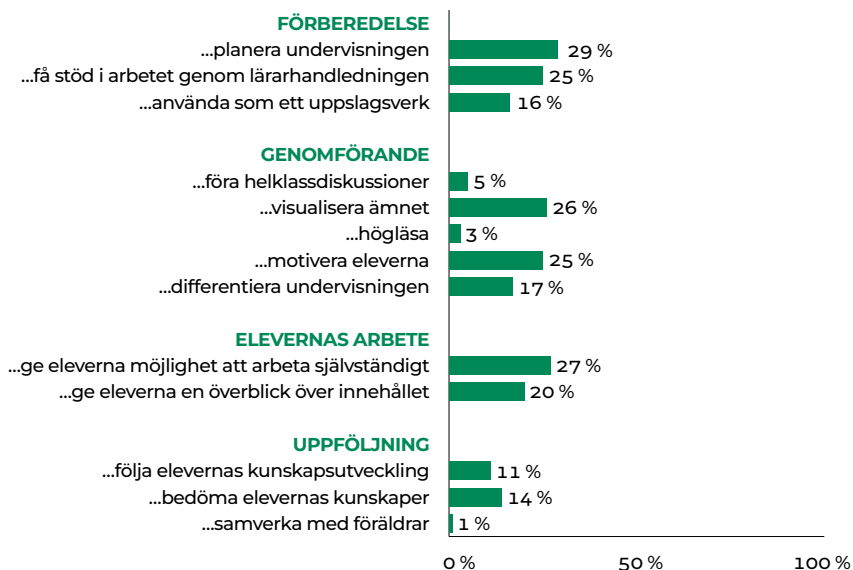
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **moderna språk** anger att de gör det för att...

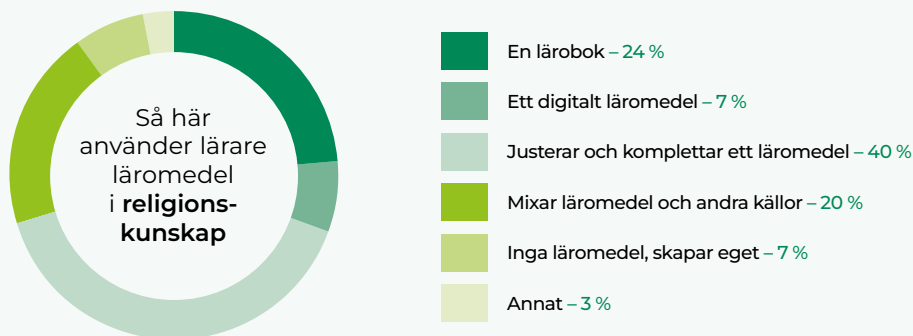
Användningsprofil: MUSIK

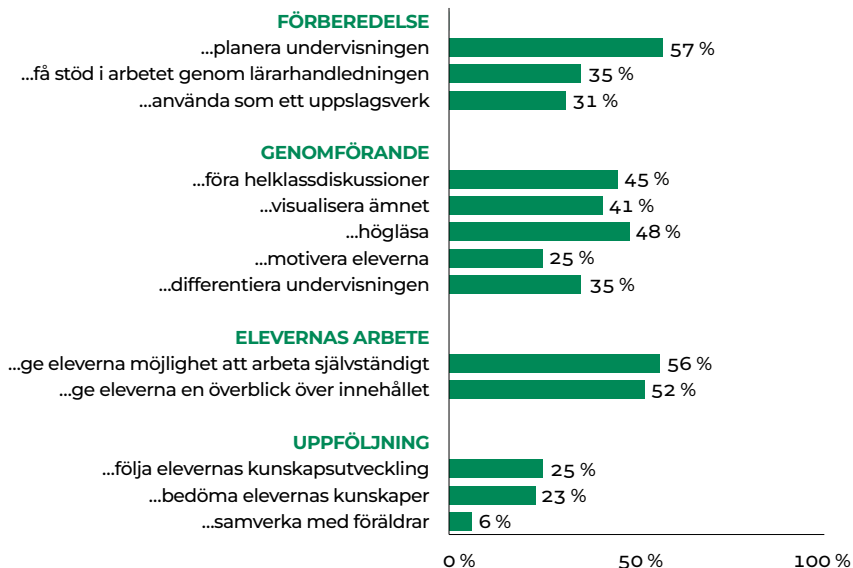
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **musik** anger att de gör det för att...

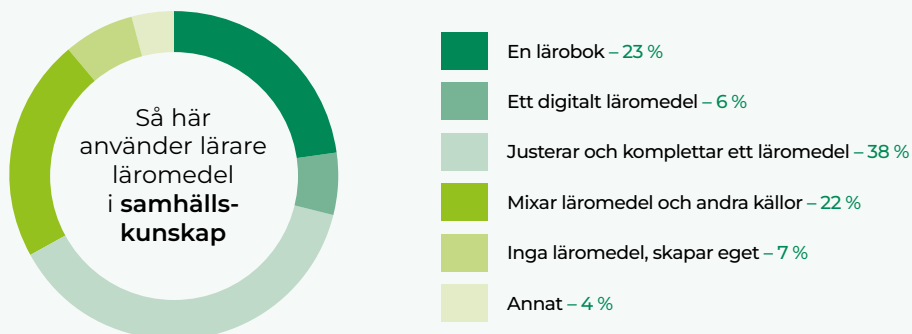
Användningsprofil: RELIGIONSKUNSKAP

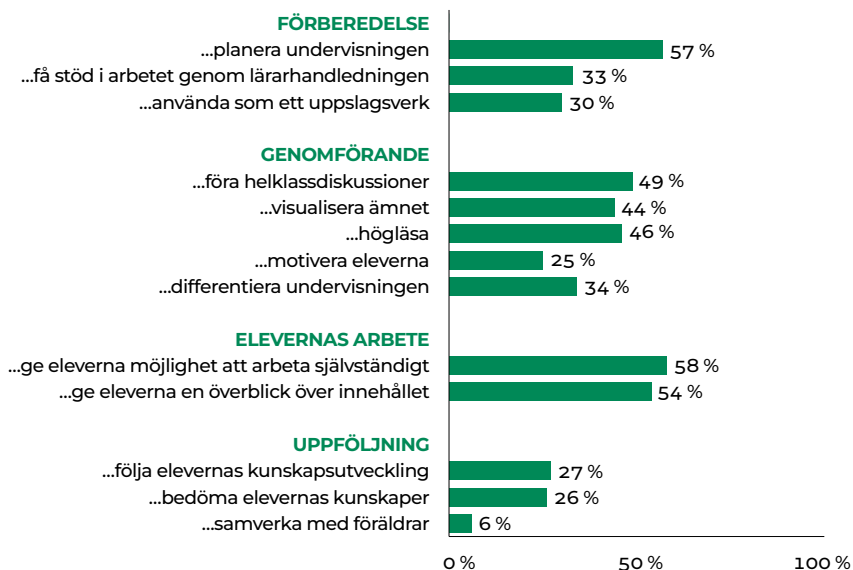
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **religionskunskap** anger att de gör det för att...

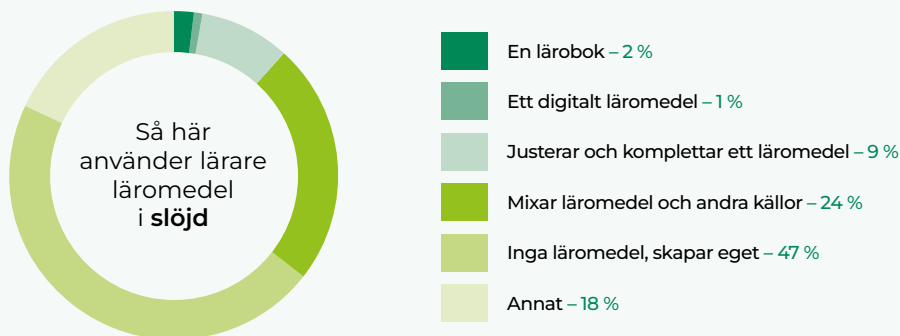
Användningsprofil: SAMHÄLLSKUNSKAP

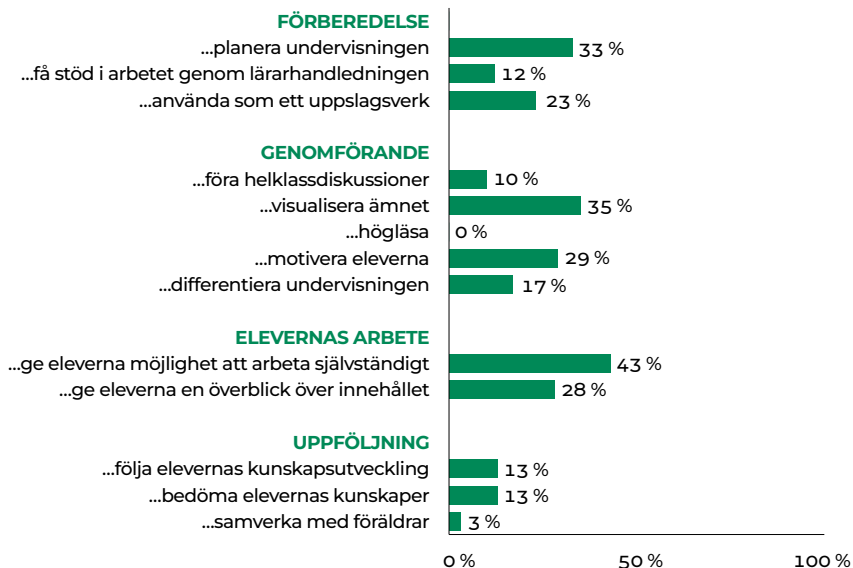
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **samhällskunskap** anger att de gör det för att...

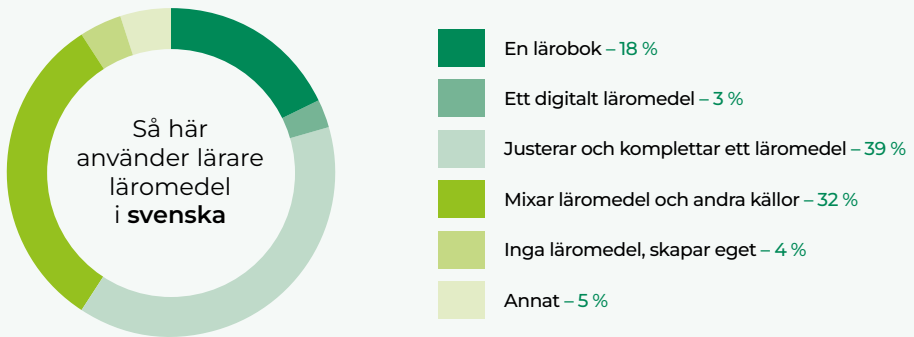
Användningsprofil: SLÖJD

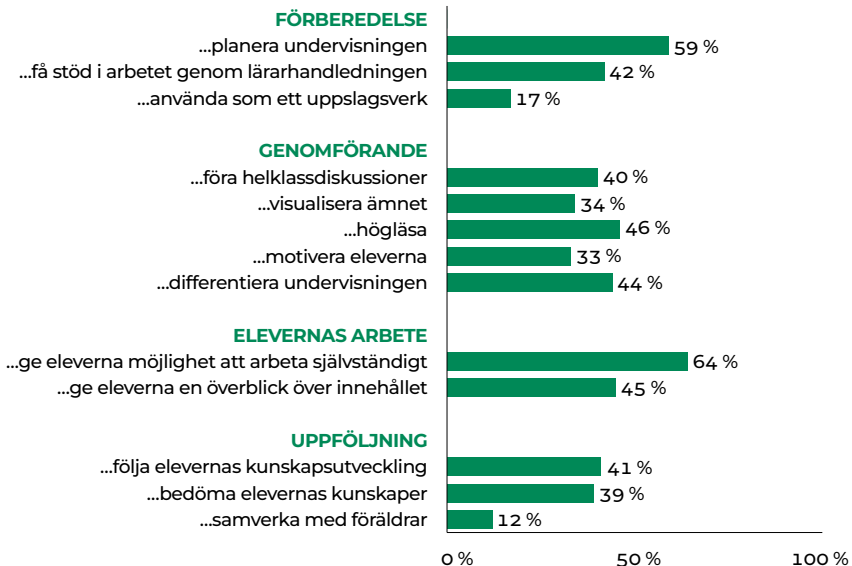
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **slöjd** anger att de gör det för att...

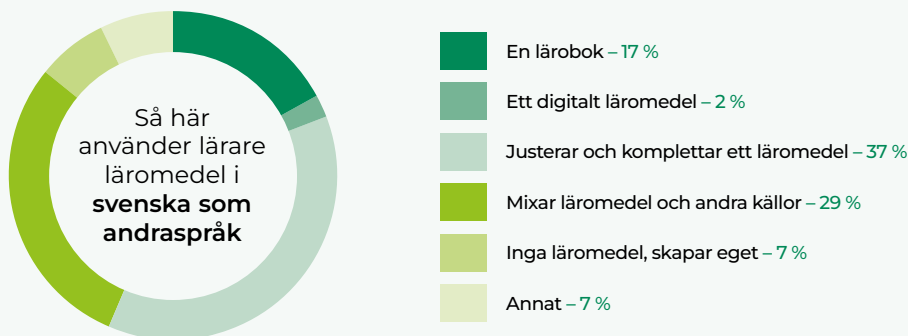
Användningsprofil: SVENSKA

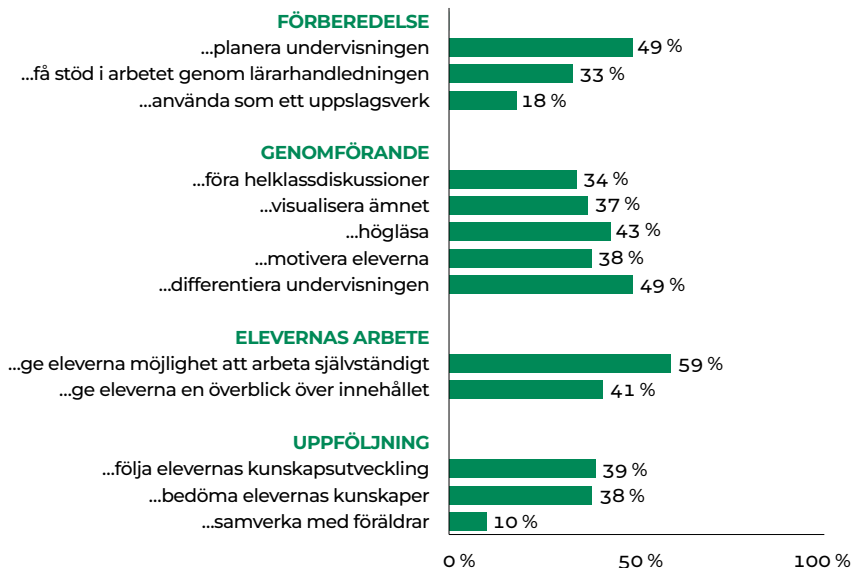
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **svenska** anger att de gör det för att...

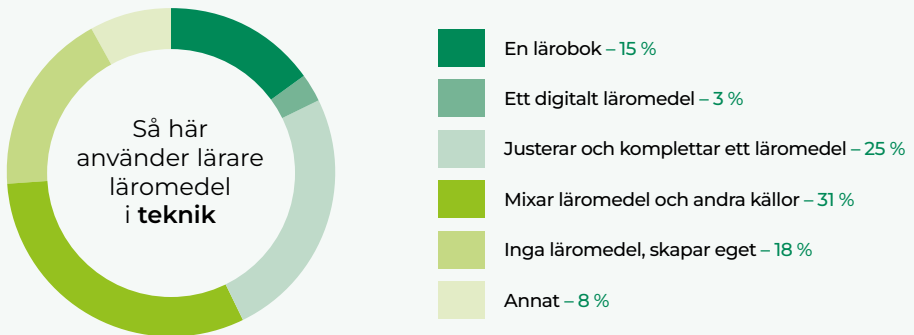
Användningsprofil: SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

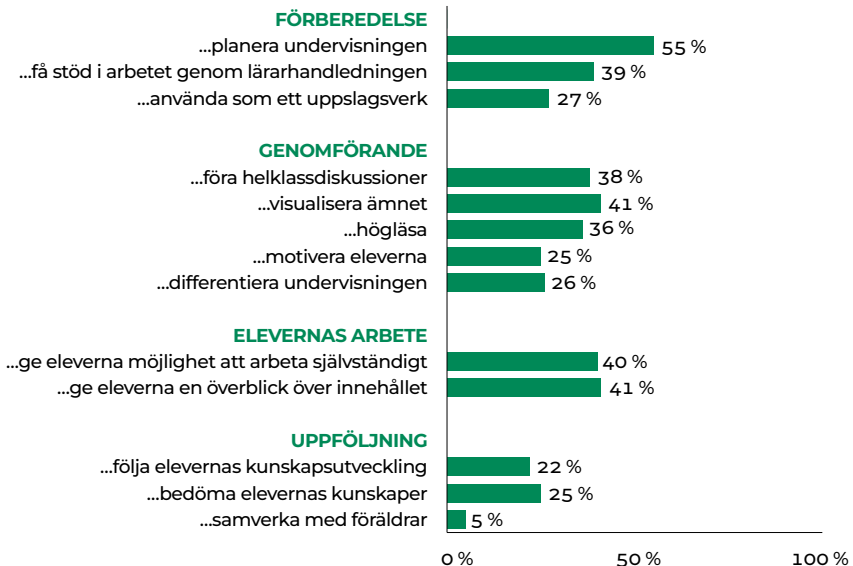
Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **svenska som andraspråk** anger att de gör det för att...

Användningsprofil: TEKNIK

Följande andel av de lärare som använder läromedel i ämnet **teknik** anger att de gör det för att...

REFERENSER

Graneheim, U., & Lundman, B. (2004). Qualitative Content Analysis in Nursing Research: Concepts, Procedures and Measures to Achieve Trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), s. 105–112.

Håkansson, J. & Sundberg, D. (2023). *Utmärkt lärare: forskningen om lärarskicklighet och vägarna dit*. (Första utgåvan). Stockholm: Natur & Kultur.

Jacobsson, A. (red.) (2024). *Att utveckla undervisningen inifrån och ut. 2024:1 – Slutrapport från FoU-programmet Fokus undervisning*. Ifous.

Läromedelsförfattarna, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Elevkårer, Sveriges elevråd SVEA & Lärarförbundet. (2020). *Rätten till kunskap: En rapport om läromedelssituationen i Sverige*.

Läromedelsförfattarna. (2021). *Resultat av undersökning: Vårdnadshavares syn på läromedel*.

Sawyer, R.K. (2004). Creative Teaching: Collaborative Discussion as Disciplined Improvisation. *Educational Researcher*, 33(2), s. 21–25.

SFS 1993:100. *Högskoleförordning*. Utbildningsdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Utbildningsdepartementet.

Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), s. 4–31.

APPENDIX

BILAGA 1: WORKSHOP OM ANVÄNDNING AV LÄROMEDEL

Denna workshop är utformad för att ge lärare stöd i att kollegialt samtala om och reflektera över hur läromedel används i undervisningen för att möta elevers/elevgruppers behov. Upplägget bygger på att utgå från konkreta elevcase för att sedan lyfta blicken till en mer generell diskussion.

Steg 1: Inledning och definitioner

Inled med att uppmärksamma skollagens olika definitioner av läroböcker, läromedel och lärverktyg. Kom överens om vilken eller vilka begrepp ni vill använda under workshoppen, viktigaste är att ni inte missförstår varandra. Till exempel kan man för att förenkla samtalet komma överens om att låta "läromedel" stå för alla medel för lärande och vara mer precis i samtalet när så krävs. I beskrivningen nedan har läromedel och annat undervisningsmaterial valts som övergripande termer.

Steg 2: Kollegial uppvärmning inför individuell reflektion

Grundidén är att reflektera över någon av dina elevers kunskapsutveckling och hur du möter elevens behov med din undervisning och dina val av material för lärande. Den mall för reflektion som ska följas är följande:

Tabell 9: Mall för beskrivning av elevcase.

CASE	BESKRIVNING
1. Eleven går i årkurs:	
2. Ämne, mål ur kursplan:	
3. Beskriv elevens kunskapsnivå i relation till valt mål. Hur vet du detta? Till exempel genom formell bedömningsinformation (prov, diagnoser) och/eller informell (samtal, observationer)	
4. Vilka är elevens behov för att ta "nästa steg" i kunskapsutvecklingen? Behov kan till exempel vara att uppleva/befinna sig i vissa situationer, möta vissa människor, möta ett visst material, kunna något specifikt, göra vissa aktiviteter, bete sig på ett visst sätt, känna på ett visst sätt osv.	
5. Hur undervisar du eller hur skulle du vilja undervisa för att möta elevens behov? VAD handlar elevens behov om? Något ämnesspecifikt? Didaktiskt? Relationellt? HUR ska du med dina handlingar möta elevens behov? NÄR är det lämpligt att göra vad?	
6. Vilka läromedel och annat undervisningsmaterial använder du eller skulle vilja använda i undervisningen för att möta elevens behov? Varför? Hur använder du dessa? Varför? Hur följs användning upp?	

För att förbereda er för den individuella reflektionen enligt mallen i Tabell 9 ska vi värma upp genom att först samtala om ett konkret exempel på elevcase som visar på det tänkta innehållet för reflektionen. Med lite kreativitet går det att relatera exemplen även om man undervisar i andra ämnen eller årkurser.

Tabell 10: Exempel på elevcase.

CASE EMIL	BESKRIVNING
1. Eleven går i årkurs:	9
2. Ämne, mål ur kursplan:	Svenska, läsförståelse
3. Beskriv elevens kunskapsnivå i relation till valt mål. Hur vet du detta? Till exempel genom formell bedömningsinformation (prov, diagnoser) och/eller informell (samtal, observationer)	Läshastighet behöver öka, avkodning effektiviseras. I årkurs 7 låg han på gränsen att klara de korta läsförståelsetesterna, under årkurs 8 var eleven omotiverad. Han har dock klarat samtliga betygskriterier, förutom läsförståelse, men han har förmågan att klara den. Bedömningsinformation: screening, samtal, observationer.
4. Vilka är elevens behov för att ta "nästa steg" i kunskapsutvecklingen? Behov kan till exempel vara att uppleva/befinna sig i vissa situationer, möta vissa människor, möta ett visst material, kunna något specifikt, göra vissa aktiviteter, bete sig på ett visst sätt, känna på ett visst sätt osv.	Öka mängdläsningen. Läs både fack- och skönlitteratur. Samtala om det han läst. Känna sig motiverad att läsa en text. Känna förtroende för flera lärare.

Gå en runda runt bordet och samtala om (här får man vara lite kreativ om man undervisar i annat ämne eller årskurs):

- A. Hur skulle du undervisa eleven för att möta hans behov? VAD handlar elevens behov om? Något ämnesspecifikt? Didaktiskt? Relationellt? HUR skulle du med dina handlingar möta elevens behov? NÄR vore det lämpligt att göra vad?
- B. Vilka läromedel och annat undervisningsmaterial skulle du vilja använda i undervisningen för att möta elevens behov? Varför? Hur skulle du använda dessa medel? Varför? Hur skulle användning följas upp?

Steg 3: Individuell reflektion

Tänk på en av dina elever som du har undervisat eller undervisar. Fyll i mallen för elevcase i Tabell 9.

Steg 4: Kollegialt utbyte

1. Gå en runda runt bordet och berätta om er elev, och er undervisning och er användning av läromedel och annat undervisningsmaterial. 2 minuter var! Avbryt inte den som har ordet. Ställ därefter nyfikna klagörande frågor.
2. Vilka likheter framkom i era beskrivningar? Vilka skillnader? Sammanfatta tillsammans likheter och skillnader, och fundera på varför dessa likheter/skillnader framträder.
3. Samtala om:
 - A. Så här använder vi läromedel och annat undervisningsmaterial idag – det vill vi fortsätta med. Därför att...
 - B. Så här använder vi läromedel och annat undervisningsmaterial idag – det borde vi sluta med. Därför att...
 - C. Så här skulle vi vilja använda läromedel och annat undervisningsmaterial. Därför att...

Steg 5: Sammanfattning och vidare handlingar

Sammanfatta era slutsatser kring A, B och C. Återkoppla det ni kommit fram till till andra på skolan, till exempel andra kollegor, skolledningen eller elever.

BILAGA 2: ENKÄTEN

Informationstext i mailet som gick ut vid enkätutskick.

Ämne: Viktigt bidrag till studie om läromedel i grundskolan!

Denna enkätundersökning syftar till att kartlägga hur lärare använder läroböcker, läromedel och annat undervisningsmaterial i sin undervisning. Dina erfarenheter och perspektiv är värdefulla för att kunna ge en aktuell bild och för att stödja framtida utveckling inom området. Resultaten sammanställs i en rapport som blir tillgänglig för alla och kan användas som underlag för samtal om läromedel på din skola.

Vi hoppas du vill bidra!

I enkäten används tre begrepp: läromedel, lärobok och undervisningsmaterial:

- Med *läromedel* avses helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen och som följer skolans styrdokument och är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art
- Med *lärobok* avses tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter

- Med *undervisningsmaterial* avses andra tryckta eller digitala verk, eller delar av verk, som används i undervisningen.

Vi kommer i frågorna påminna dig om dessa definitioner.

Stort tack för din medverkan!

Bakgrundsfrågor

1. Vilken/vilka årskurser har du undervisat/undervisar du i under läsåret 24/25? Flera svar möjliga

- Åk 1
- Åk 2
- Åk 3
- Åk 4
- Åk 5
- Åk 6
- Åk 7
- Åk 8
- Åk 9

2. Vilket/vilka ämnen har du undervisat/undervisar du i under läsåret 24/25? Flera svar möjliga

- Bild
- Biologi
- Engelska
- Fysik
- Geografi
- Hem- och konsumentkunskap
- Historia
- Idrott och hälsa
- Kemi

- Matematik
- Moderna språk
- Modersmål
- Musik
- Religionskunskap
- Samhällskunskap
- Slöjd
- Svenska
- Svenska som andraspråk
- Teknik
- Annat ämne: _____

**3. Vilka läromedel använder du i din undervisning under läsåret 24/25? Namnge de läromedel du använder, om det är en bok be-
höver du inte ange förlag om du inte vill eller kan. (Med läromedel
avses helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att an-
vändas i undervisningen och som följer skolans styrdokument och
är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av profes-
sionell art. Med lärobok avses tryckt läromedel, med eller utan digi-
tala komponenter.)**

4. Har dina elever tillgång till egna läroböcker?

- a. Ja
- b. Nej
- c. Vet inte/vill inte svara

5. Har dina elever möjlighet att ta hem läroböcker?

- a. Ja
- b. Nej
- c. Vet inte/vill inte svara

6. Lärares tillgång till inköpta läroböcker på min skola är...

- a. Bra
- b. Delvis bra
- c. Varken bra eller dålig
- d. Delvis dålig
- e. Dålig
- f. Vet inte/vill inte svara

7. Lärares tillgång till inköpta digitala läromedel på min skola är...

- a. Bra
- b. Delvis bra
- c. Varken bra eller dålig
- d. Delvis dålig
- e. Dålig
- f. Vet inte/vill inte svara

8. Kan ni på er skola köpa in de läromedel ni tycker behövs till undervisningen?

- a. Vi kan köpa in allt vi behöver
- b. Vi kan köpa in det nödvändigaste
- c. Vi kan inte köpa in det nödvändigaste
- d. Vi kan inte köpa in något alls
- e. Vet inte/vill inte svara

9. Vad skulle behövas för att kunna göra mer ändamålsenliga inköp? Flera svar möjliga

- a. Större ekonomiska resurser
- b. Mer tid för att granska/lära känna läromedel
- c. Mer kollegialt utbyte om läromedel
- d. Ökad kännedom om befintliga läromedel
- e. Mer kunskap om hur läromedel kan analyseras och värderas
- f. Större utbud av läromedel
- g. Annat, ange: _____

- h. Ingenting, våra inköp är ändamålsenliga
- i. Vet inte/vill inte svara

10. Av vilken/vilka anledningar använder du läromedel i undervisningen av (ÄMNE)? *Fråga ställd per ämne som läraren undervisade i. Flera svar möjliga. (Med läromedel avses helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen och som följer skolans styrdokument och är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art).*

För att...

- a. ...föra helklassdiskussioner
- b. ...högläsa
- c. ...visualisera ämnet
- d. ...motivera eleverna
- e. ...differentiera undervisningen
- f. ...ge eleverna möjlighet att arbeta självständigt
- g. ...ge eleverna en överblick över innehållet som ska läras
- h. ...följa elevernas kunskapsutveckling
- i. ...bedöma elevernas kunskaper
- j. ...planera undervisningen
- k. ...samverka med föräldrar
- l. ...få stöd i arbetet genom lärarhandledningen
- m. ...använda som ett "uppslagsverk" för egen kunskapsinhämtning
- n. Jag använder inte läromedel
- o. Vet inte
- p. Ingen av ovanstående
- q. Annat svar: _____

11. Vilket av följande påståenden stämmer bäst överens med hur du använder läromedel i din undervisning av (ÄMNE)? *Fråga ställd per ämne som läraren undervisade i.*

- a. Jag använder en lärobok och bygger undervisningen utifrån den.
- b. Jag använder ett digitalt läromedel och bygger undervisningen utifrån det.
- c. Jag använder ett läromedel som bas, men justerar innehållet och kompletterar det regelbundet med annat undervisningsmaterial.
- d. Jag plockar ihop delar från olika läromedel och andra källor för att använda i min undervisning
- e. Jag använder inga läromedel, jag skapar istället allt undervisningsmaterial själv eller använder annat gratis undervisningsmaterial.
- f. Inget av påståendena stämmer bäst
- g. Annat: _____

12. Varför använder du läromedel/annat undervisningsmaterial på detta sätt inom [ämne]? *Fråga ställd per ämne som läraren undervisade i. Frågan ställs till de lärare som svarat c, d eller e i fråga 11.*

Beskriv med egna ord

13. Var hittar du undervisningsmaterial att använda i din undervisning (utöver läromedel)? *Flera svar möjliga.*

- a. Sociala medier
- b. UR
- c. Skolverkets webbsidor
- d. Webbsida för gamla nationella prov
- e. Bedömningsportalen
- f. Andra lärares plattformar
- g. Skapar eget material
- h. Annat ställe: _____
- i. Vet inte

**14. Vilket/vilka av följande påståenden stämmer in på hur du av-
gör om läromedlet/annat undervisningsmaterial som du använder
fungerar?**

- a. I undervisningen noterar jag/vi elevernas progression i sam-
band med att läromedlet/undervisningsmaterialet används.
- b. Jag/vi utvärderar kontinuerligt och systematisk med stöd av
t.ex. prov, elevenkäter, elevintervjuer
- c. Vid analys vid slutet av läsåret följer jag/vi upp om ett
läromedel/undervisningsmaterial har fungerat
- d. Vi utvärderar på vår skola tillsammans systematiskt de
läromedel/undervisningsmaterial vi använder
- e. Förstelärarna har i uppdrag att utvärdera skolans läromedel/
undervisningsmaterial
- f. Jag/vi utvärderar aldrig systematiskt
- g. Inget av påståendena stämmer in
- h. Vet inte

15. Hur länge har du arbetat som lärare?

- a. Upp till 1 år
- b. 1–3 år
- c. 3–6 år
- d. Längre än 6 år

**16. Om du ser tillbaka över din tid som lärare, har din användning
av läromedel förändrats över tid?**

- a. Ja, absolut
- b. Ja, delvis
- c. Nej
- d. Vet inte

17. Hur har din användning av läromedel förändrats?

Fråga ställd till de lärare som svarade a eller b i fråga 16

Öppet svar

18. Om du ser tillbaka över din tid som lärare, hur har läromedlen förändrats och varför tror du?

Öppet svar

x

ifous

i samarbete med